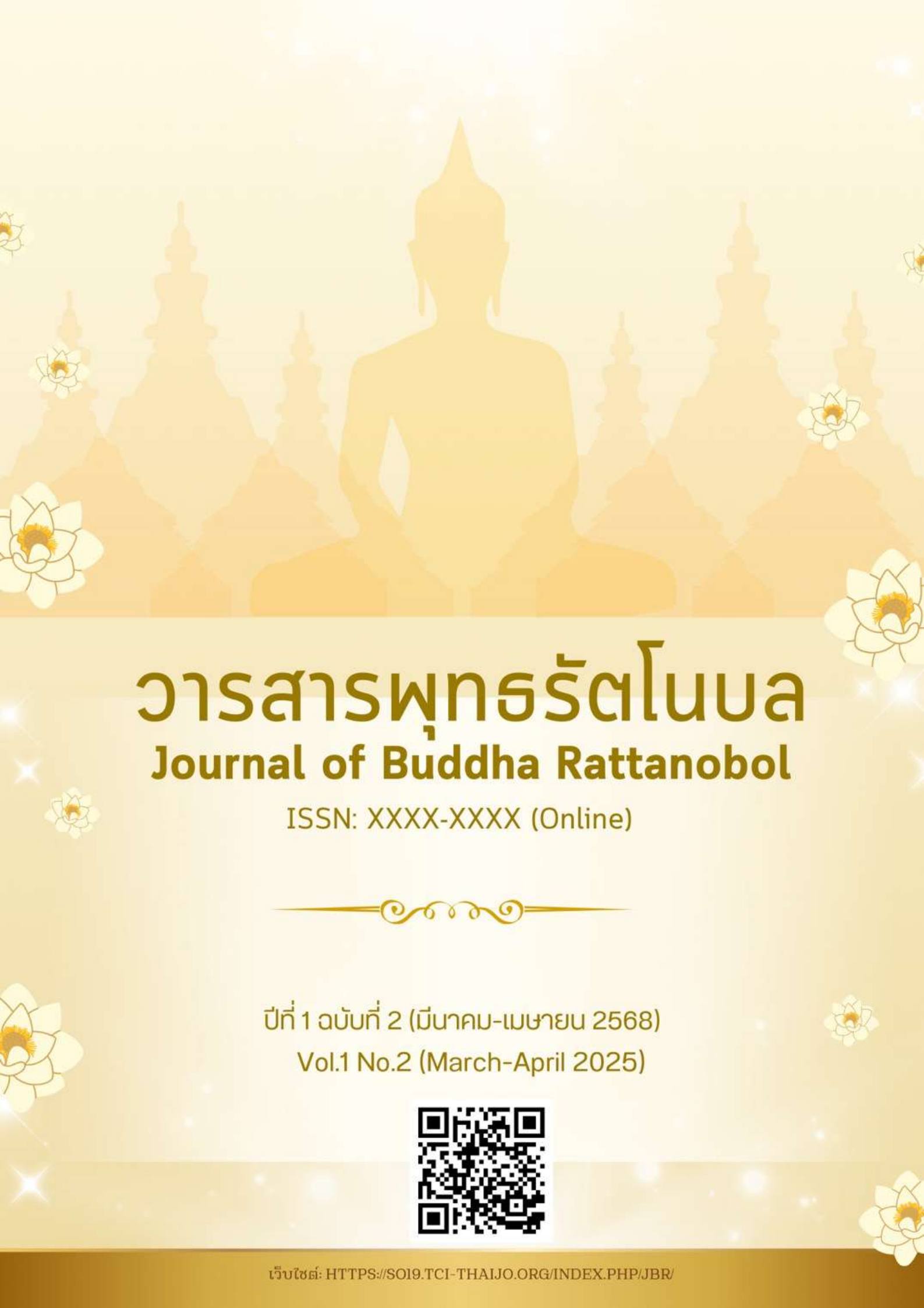

วารสารพุทธรัตโนบล

Journal of Buddha Rattanobol

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2568)
Vol.1 No.2 (March-April 2025)

วารสารพุทธรัตนโบล

(Journal of Buddha Rattanobol)

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2568)

Vol.1 No.2 (March-April 2025)

โดย

วัดวารินธาราม เลขที่ 85 ถนนทหาร ตำบลวารินชำราบ
อำเภовารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วารสารพุทธรัตโนบล

(Journal of Buddha Rattanobol)

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2568)

Vol.1 No.2 (March-April 2025)

เจ้าของ วัดวารินทราราม เลขที่ 85 ถนนทหาร ตำบลวารินชำราบ
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ที่ปรึกษา

พระพรหมวชิโรดม, ดร. เจ้าคณะภาค 10 เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยารามราชวรวิหาร รอง
แม่กองบาลีสนามหลวง

พระเทพปวรเมธี, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

พระศรีรัตโนบล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เจ้าอาวาสวัดวารินทราราม มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล สถาบันพัฒนานวัตกรรมการ

กองบรรณาธิการ

- รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพวัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร ป้อมสุวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

- 6.ดร.มนตรี ชีรธรรมพิพัฒน์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
- 7.ดร.สงวน หล้าโพนทัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 8.ดร.ชาญ มายอด มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- 9.ดร.พรหมพิสิฐ พันธุ์จันทร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- 10.ดร.มณูญ สอนโพนงาม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์และขอบเขต

มีวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ แก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตและนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ด้านศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม เชิงประยุกต์พุทธนวัตกรรมการศาสตร์สมัยใหม่ รวมทั้งสหวิทยาการด้าน มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิงพุทธ

สาขาที่รับตีพิมพ์ ศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม เชิงประยุกต์พุทธนวัตกรรมการ ศาสตร์สมัยใหม่ รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิง พุทธ

กำหนดตีพิมพ์ วารสารกำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ
ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์)
ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน)
ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน)
ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม)
ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม)
ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม)

ผู้จัดการ/ฝ่ายประสานงาน:

พระอภิชาติ กิตติวรญาณโณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานกองบรรณาธิการ วัดวารินทราราม เลขที่ 85 ถนนทหาร ตำบลวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ตีพิมพ์เผยแพร่: เมษายน 2568

หมายเหตุ: ข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนี้ถือเป็น ความคิดเห็น ส่วนตัวของผู้นิพนธ์บทความ กองบรรณาธิการไม่ จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่มีข้อ ผูกพันโดยประการทั้งปวง

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และวัฒนธรรม ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ รวมถึงการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ ตลอดจนนักวิชาการจากองค์กรภาครัฐ เอกชน และนักวิชาการอิสระ ได้นำเสนอผลงานเชิงทฤษฎีและองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานจริง อันสามารถนำไปสู่การพัฒนาในหลากหลายมิติ

วารสารพุทธรัตนโบล ฉบับปัจจุบันเป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 2 โดยประกอบด้วยบทความวิชาการ จำนวน 4 บทความ ได้แก่ 1) บทบาทพระสงฆ์กับการป้องกันยาเสพติดเชิงพุทธ (2) วัดและชุมชน พลังแห่งวัฒนธรรมในการสร้างสังคมไทย (3) แนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลัก อิทธิบาท 4 (4) แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ทางกองบรรณาธิการขออนุโมทนาขอบคุณผู้สนับสนุนบทความทุกท่าน รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งมีสำคัญต่อการพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งนี้ วารสารยังมุ่งหวังให้เนื้อหาที่ตีพิมพ์สามารถนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในระดับชาติและนานาชาติ

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านจะได้รับความรู้จากบทความวิชาการที่นำเสนอ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินชีวิตต่อไป

ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

สารบัญ I Contents

ลำดับที่	บทความ	หน้า
บทความวิจัย		
1	บทบาทพระสงฆ์กับการป้องกันยาเสพติดเชิงพุทธ พระครูปฏิภาณธรรมาภรณ์	1
2	วัดและชุมชนพลังแห่งวัฒนธรรมในการสร้างสังคมไทย พระสุภัทรชัย สุวโจ พวงเพชร	13
3	แนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 วงศ์ธร แก่นสิงห์	24
4	แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา วิภาดา สุขจันทร์	37

บทบาทพระสงฆ์กับการป้องกันยาเสพติดเชิงพุทธ The Role of Monks in Buddhist-based Drug Prevention

พระครูปฏิภาณธรรมาภรณ์
Phrakru Patiphanthammaphon
โรงเรียนวัดนาเยียวิตถยา
Wat Nayia Witthaya School

*Corresponding Author E-mail: Email:sujindaphoooo@gmail.com

(Received: 2 February 2025, Revised: 16 April 2025, Accepted: 16 April 2025)

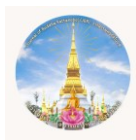
บทคัดย่อ

บทความเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการป้องกันยาเสพติดเชิงพุทธ” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและศาสนา ในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดที่เป็นภัยต่อสังคมไทย โดยเน้นแนวทางเชิงพุทธซึ่งมุ่งเน้นไปที่การป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและครอบคลุม บทความนี้อธิบายถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 และ อริยสัจ 4 ว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการ เช่น การสอนธรรมะ การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด การให้คำปรึกษาและกำลังใจ และการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน

บทความได้ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์สามารถเป็นตัวกลางในการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลและชุมชนผ่านการเผยแผ่ธรรมะและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในทางบวก อีกทั้งยังมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนโดยการจัดโครงการป้องกันยาเสพติด ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการเฝ้าระวังและช่วยเหลือผู้ที่เสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติด นอกจากนี้ บทความยังได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการระหว่างศาสนากับการปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานเชิงพุทธในการป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์นั้น ไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาเสพติดในชุมชน แต่ยังช่วยพัฒนาจิตใจและสร้างคุณธรรมให้กับผู้ที่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและชุมชนโดยรวม อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ซึ่งมีความศรัทธาและเคารพในศาสนาพุทธเป็นพื้นฐาน บทความสรุปว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญและสามารถใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีการพัฒนาทั้งทางกายและจิตใจอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การป้องกันยาเสพติด, เชิงพุทธ

Abstract

The article titled “The Role of Buddhist Monks in Drug Prevention from a Buddhist Perspective” aims to study the role of Buddhist monks as spiritual and religious leaders in addressing the drug problem, which poses a significant threat to Thai society. The article emphasizes a Buddhist approach focusing on sustainable and comprehensive prevention and resolution of drug issues. It discusses Buddhist principles such as the Five Precepts and the Four Noble Truths, which play an essential role in raising awareness and changing the behavior of individuals at risk of drug use. Additionally, it highlights various activities conducted by monks, such as teaching Dharma, providing rehabilitation for drug addicts, offering counseling and encouragement, and collaborating with government agencies and the community.

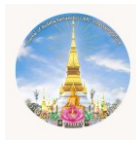
The article demonstrates that monks can act as intermediaries in enhancing the capabilities of individuals and communities through Dharma dissemination and creating learning processes that lead to positive attitude and behavior changes. Moreover, they play a role in strengthening communities by organizing drug prevention projects that encourage community participation in monitoring and supporting those at risk of drug use. The article also emphasizes the importance of integrating religion with the work of government agencies and non-governmental organizations to achieve effective and sustainable outcomes.

The findings indicate that the Buddhist-based approach to drug prevention practiced by monks not only helps reduce drug problems in the community but also promotes mental development and ethical values among those who have been involved with drugs, as well as the community at large. This approach aligns with the social and cultural context of Thailand, where Buddhism is highly respected and revered. The article concludes that monks play a significant role and can effectively use Buddhist principles as tools for drug prevention and resolution, promoting both physical and mental development within communities and society in a sustainable manner.

Keywords: Monks' Role, Drug Prevention, Buddhist Perspective

บทนำ

ประเทศที่มีปัญหาเรื่องยาเสพติดมานานหลายร้อยปีแม้จะไม่มีหลักฐานชัดเจนทางประวัติศาสตร์ว่ายาเสพติดเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกตั้งแต่เมื่อใด และกฎหมายลักษณะโจรปี พ.ศ. 1903 ได้รับโทษตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา (สันติ ชัยสิน และคณะ, 2544) การจำหน่ายสินในประเทศไทยก็เป็นสิ่งผิดกฎหมายนับ

แต่นั้นเป็นต้นมา แต่ปัญหายาเสพติดไม่ได้ลดลงเพียงแต่การซื้อขายมีการดำเนินการซ่อนเร้นและวิธีการเลือกซื้อชุดแยกย่อยขึ้น นอกจากนี้ตัวยาเสพติดจำนวนผู้ติดยาเสพติดประมามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นซึ่งรัฐบาลต่อๆ มาได้ให้ความสำคัญและพยายามแก้ปัญหาผู้ติดยาเสพติดในหลากหลายรูปแบบและหลายมาตรการ รวมถึงการจัดตั้งสำนักงานป้องกันปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ขึ้นเพื่อให้ทำหน้าที่อำนวยการแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 แต่ดูเหมือนการแพร่ระบาดก็ไม่ได้ลดลง

การแพร่ระบาดของยาเสพติดจะทวีความรุนแรงต่อไป เพราะประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีการผลิต การค้า การจำหน่าย การลำเลียง และการลักลอบขนย้ายยาเสพติดตามแนวชายแดน เมื่อยาเสพติดได้ระบาดเข้าสู่สังคมชุมชนปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ก็เกิดขึ้นตามมา (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 2554)

พระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคลากรในพระพุทธศาสนา ก็จะต้องเข้ามามีส่วนแก้ปัญหาเนื่องด้วยเป็นการช่วยเหลือประชาชน เยาวชนหรือช่วยชาติให้พ้นทุกข์ ที่มุ่งพัฒนาจิตใจไปพร้อมๆ กับการพัฒนาด้านวัตถุเห็นค่าวัตถุและจิตใจควรได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน การใช้คำสอนตามหลักการของพระพุทธศาสนาน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการมีส่วนช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับประชาชนและเยาวชน ทั้งปัญหาล้างเสฟติดในชุมชน ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมได้เพราะเมืองไทยเป็นเมืองนับถือพระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้ามาสู่กระบวนการแก้ปัญหาโดยองค์รวมเพราะ “พุทธธรรม” เป็นเสมือนแก้วมณีซึ่งเจียรไนรัศมีหลายเหลี่ยม แท้จริงแล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการพัฒนามนุษย์และการเรียนรู้ไว้อย่างครบกระบวนการมีองค์ประกอบและขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องสมบูรณ์ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2542)

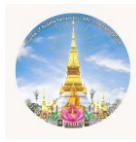
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

ความหมายของบทบาท

ความหมายของบทบาทไว้ว่าบทบาท หมายถึง การทำท่าตามบท การร่ำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูบทบาท เป็นสิ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 602) การแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น (ปราชญา กล้าผจญ, 2541)

บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งในตำแหน่งใดก็ตามที่פקอาศัยการคาดคะเนว่าผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไรเป็นแนวทาง ส่วนมากมักจะสังเกตผู้ดำรงตำแหน่งอื่นแล้วมากำหนดบทบาทของตนเองการคาดคะเนว่าผู้อื่นต้องการให้ตนทำอะไรไม่จำเป็นต้องตรงตามลักษณะงานและภาระหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ (Sarbin, T.R., 1975) หรือเป็นสิ่งที่สังคมได้กำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติและสิ่งที่บุคคลได้ปฏิบัติจริง (Cohen B., 1979)

ความหมายของบทบาทสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ (Levinson, D. J. Role, 1971)

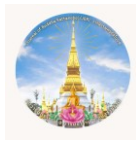
1. บทบาท หมายถึง บรรทัดฐาน (Norm) ความคาดหวังข้อห้ามความรับผิดชอบซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปที่การชี้หน้าที่อันควรกระทำ 2. บทบาท หมายถึง ความคิดของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่จะคิด และทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ 3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวทางอันบุคคลที่พึงกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนานๆ นั้นเอง พจนานุกรมคอลลีนส์ ให้คำจำกัดความหมายของบทบาทไว้ 3 ลักษณะคือ 1. บทบาทการแสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย 2. บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม 3. บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติซึ่งอุปกรณ์เป็นผู้กำหนดให้ (Pass, Lowes and Davies, 1993) เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ สัมพันธภาพระหว่างบทบาทหน้าที่กับความรับผิดชอบและการที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด จะต้องมียุทธศาสตร์หน้าที่และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งเสมอ บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ต้องเป็นที่รู้จักและเข้าใจระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง (David, K, 1962)

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันยาเสพติดนั้นเน้นการใช้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในการปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องของโทษภัยจากยาเสพติด พระสงฆ์สามารถเป็นผู้นำชุมชนในการส่งเสริมการทำความดีและการพัฒนาจิตใจ ช่วยให้คนในชุมชนมีสติและห่างไกลจากสิ่งเสพติด นอกจากนี้พระสงฆ์ยังสามารถเป็นที่พึ่งทางใจให้กับผู้ที่ประสบปัญหาหรือครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากยาเสพติด รวมถึงการใช้บทบาททางศาสนาในการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

พระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้กุลบุตรผู้มีจิตศรัทธาเข้าสู่การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยมอบอำนาจการอุปสมบทให้แก่คณะสงฆ์ โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประทานอุปสมบท ซึ่งเรียกว่า “อุปัชฌาย์” อุปัชฌาย์มีหน้าที่ให้การอบรมและสั่งสอนพระภิกษุที่ได้รับอุปสมบทใหม่ตลอดระยะเวลา 5 ปี ทั้งนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติพระวินัยให้เป็นแนวทางชีวิตที่ประเสริฐสำหรับพระสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ที่ได้รับอุปสมบทจะได้รับสาระแห่งพระวินัยนี้เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), 2548)

พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้สืบทอดและรักษาศรัทธา ทั้งในด้านการเล่าเรียนและการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้พระธรรมยังคงอยู่ทั้งในรูปของคัมภีร์และการนำไปปฏิบัติที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำในการบรรพชาและอุปสมบทอย่างต่อเนื่อง ทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาว โดยการปฏิบัติของพระสงฆ์ไม่เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตน แต่ยังมีบทบาทในการช่วยเหลือประชาชนในหลายด้าน (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ, 2543)

ด้วยเหตุที่พระสงฆ์ในสังคมไทยส่วนใหญ่อยู่อาศัยในชุมชน ไม่แยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยว พระสงฆ์จึงรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนและมีบทบาทในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการสั่งสอนหลักธรรมและการปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งในด้านวัตถุและการพัฒนาคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยหลายรูปได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีคุณูปการต่อสังคม ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมให้ประชาชนเข้าใจในบาป บุญ คุณ โศข และเป็นบุคคลที่ดีของสังคม (ภัทรพร สิริกาญจน, 2540)

โดยประเพณี พระสงฆ์มีบทบาทที่ไม่ได้จำกัดเพียงการสอนธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสอนวิชาชีพ การสร้างสาธารณูปโภค เช่น บ่อน้ำ สะพาน และการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในชุมชน วัดจึงไม่ใช่เพียงสถานที่สำหรับการสั่งสอนศีลธรรมและการประกอบพิธีกรรม แต่ยังเป็นศูนย์กลางสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (พระไพศาล วิสาโล, 2546)

พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการสนองตอบต่อปัญหาสังคม โดยใช้ปัญหาดังกล่าวเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมทางสังคม เช่น การใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการและการแก้ปัญหา แม้จะเป็นปัญหาเล็ก ๆ ในท้องถิ่นก็อาจมีผลกระทบที่ยิ่งใหญ่ หากมองเห็นถึงความเชื่อมโยงของปัญหาเหล่านั้น พระสงฆ์บางรูปได้เลือกที่จะช่วยเหลือสังคมโดยมองปัญหาในมุมที่เป็นอิสระจากแนวคิดทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543)

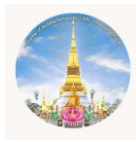
บทบาทที่ชัดเจนของพระสงฆ์ในสังคมคือ การเป็นผู้นำทั้งในด้านการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ โดยพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาที่ถูกต้อง การเชื่อมประสานชุมชน และการปลูกฝังคุณธรรมในสังคม (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, 2542)

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในสังคมไทย ไม่เพียงแต่ในการสอนธรรมและการปฏิบัติศาสนกิจ แต่ยังร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาสังคม พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัยให้เป็นการดำนินชีวิต พระสงฆ์ยังทำหน้าที่อบรมสั่งสอนพระใหม่ สืบทอดพระพุทธศาสนาและพัฒนาจิตใจของประชาชน รวมถึงมีบทบาทในการสร้างสาธารณูปโภคและการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ปัจจุบัน พระสงฆ์ควรมีบทบาทที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นในการสนองตอบต่อปัญหาสังคม ผ่านการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ความหมายของยาเสพติด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า ยาเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมีซึ่งเมื่อเสพวิธีเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันช่วงระยะเวลาหนึ่งก็จะติด ก่อให้เกิดพิษเรื้อรังทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม เช่น ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ยานอนหลับ สุรา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544) โดยสารหรือยานี้อาจเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติหรือจากการสังเคราะห์ ซึ่งเมื่อบุคคลใดเสพหรือได้รับเข้าไปในร่างกายซ้ำๆ กันแล้วไม่ว่าจะด้วยวิธีใดๆ ซึ่งอาจเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือนานติดต่อกันก็ตามจะทำให้บุคคลนั้นต้องตกอยู่ใต้อำนาจหรือเป็นทาส

ของสิ่งนั้น ทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรือจิตใจเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังอาจต้องเพิ่มปริมาณการเสพขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สุขภาพของผู้เสพเสื่อมโทรมลงและเมื่อถึงเวลาอยากเสพแล้วไม่ได้เสพยาจะมีอาการผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจหรือทางด้านจิตใจขึ้นในผู้เสพนั่น (สันติ ชัยสิน และคณะ, 2544)

สำนักงานพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ให้ความหมายของยาเสพติดว่า หมายถึง สารใดก็ตามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือสารที่สังเคราะห์ขึ้นเมื่อนำเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยวิธีการใดๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเสพติดได้ใช้สารนั้นเป็นประจำทุกวันหรือวันละหลายๆ ครั้ง ลักษณะสำคัญของสารเสพติดจะทำให้เกิดอาการ และแสดงอาการต่อผู้เสพ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด, 2440)

สาเหตุของการติดยาเสพติด

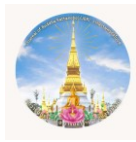
ลักษณะและพฤติกรรมของผู้เสพยาเสพติดมีความเกี่ยวข้องกับตัวผู้เสพเองและอิทธิพลจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง บุคคลมีการดำรงชีวิตโดยทั่วไปตามทฤษฎีระบบ ว่าด้วยระบบเปิด มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลาโดยระบบบุคคลจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 มิติ คือ กายภาพ จิตใจ และสังคม หรือที่เรียกว่า ชีวจิตสังคม (Bio Psycho Social) เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้าเข้ามากระทบทางกายหรือทางจิตใจหรือทางสังคม สิ่งเร้าแต่ละอย่างลงผลกระทบได้ทั้งระบบซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยสาเหตุของการติดยาอธิบายได้ด้วยแนวคิดชีวจิตสังคมของบุคคล ดังนี้ (พิชัย แสงชาญชัย, 2550)

1. ด้านชีววิทยา (Biological) สาเหตุทางสารเคมีชีวในสมอง คือโครงสร้างในระบบประสาทที่ผลิตสารความสุข (Dopamine) ไม่สมบูรณ์ ทำให้สารความสุขมีน้อยลงผลให้บุคคลมีความเสี่ยงสูงในการลองใช้ยาที่ช่วยให้รู้สึกมีความสุขหรือมีโอกาสติดยาได้ง่าย (จรรยา จิตติวิมล, 2544)

2. ด้านจิตตะ (Psychology) สภาวะทางจิตใจเป็นปัจจัยเสี่ยงหรือสาเหตุสำคัญที่มีการติดยาของบุคคล ได้แก่ ลักษณะอารมณ์ นิสัย บุคลิก การปรับตัว วิธีการคิด และการจัดการกับปัญหาการเผชิญปัญหา วิธีแสวงหาความสุข ลักษณะทางจิตวิทยาของผู้ที่ติดยาเสพติด พบว่าทั้งกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มวัยทำงานมีสภาวะจิตและบุคคลที่ทำให้ใช้และติดยาเสพติด (Malcolm Bruce, Bruce Ritson, 2004)

3. ด้านสังคม (Social) สภาพแวดล้อมตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน ชุมชน ในกลุ่มวัยรุ่นสังคมมีอิทธิพลมาก กลุ่มเพื่อนเป็นผู้ชักชวน หรือทดลองใช้จากกลุ่มเพื่อนซึ่งปัจจัยทางด้านสังคมที่สำคัญที่ทำให้ไปใช้และติดยา (ศูนย์บำบัดรักษาเสพติดเชียงใหม่, 2547)

นอกจากนี้ สาเหตุที่สำคัญทำให้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาแพร่ระบาดรุนแรง เกิดจากสาเหตุปัจจัยสำคัญ 2 ประการ 24 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, ความรู้และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด, (สำนักพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2553) ดังนี้ 1. ปัจจัยทางด้านที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน 1.1 กลุ่มนักเรียนที่เข้ายาบ้าเป็นกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งมีความเจริญเติบโตทางร่างกายแต่จิตใจอ่อนไหว ขาดประสบการณ์ อยากรู้ อยากลอง ชอบลองของแปลกใหม่ในชีวิต แสวงหาความรู้สนุกสนานโดยขาดความรับผิดชอบ วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่มีการใช้ยาเสพติดสูงเมื่อเปรียบเทียบกับวัยอื่นๆ 1.2 การเปลี่ยนแปลงวิธีการเสพยาบ้าจากการกินไปสู่การเสพ

โดยวิธีสูบ หรือเผาแล้วสูดควันผ่านปอดทำให้ยาบ้าออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทเร็วขึ้น 1.3 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการใช้ยาเสพติดของนักเรียน เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ 1.4 อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนในโรงเรียน นักเรียนเกือบทุกคนที่เสพยาเสพติดครั้งแรกในโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ 2. ปัจจัยด้านที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เช่น มีแหล่งจำหน่ายยาเสพติดที่สามารถสนองความต้องการของนักเรียนทั้งในและนอกสถานศึกษา

โทษของยาเสพติดหรือสุรา เมรัย และมัจฉะนั้น ก่อให้เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่นหรือสังคม กล่าวคือทำให้เกิดความประมาท ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของการมีสติอยู่เสมอไม่ให้ประมาทผู้ที่ประมาทย่อมพลาดโอกาสจากประโยชน์หรือคุณงามความดีต่างๆ สมเด็จพระพุทธพจน์ว่า

สรุปได้ว่า ยาเสพติดหมายถึงสารหรือยาที่เมื่อเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันจะทำให้เกิดการเสพติดและทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม เช่น ฝิ่น, กัญชา, เฮโรอีน และสุรา การติดยาเสพติดเกิดจากปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ปัจจัยชีววิทยา เช่น โครงสร้างในสมองที่ผลิตสารความสุขไม่สมบูรณ์, ปัจจัยจิตใจ เช่น ลักษณะนิสัยและการจัดการปัญหา, และปัจจัยทางสังคม เช่น อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อม ยาเสพติดก่อให้เกิดโทษต่อตนเองและสังคม ทำให้เกิดความประมาท ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันปัญหายาเสพติด

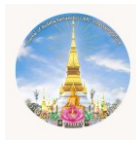
ความหมายของการป้องกันปัญหายาเสพติด

การป้องกันยาเสพติด หมายถึง การให้การศึกษ ข่าวดสาร ความรู้ และข้อมูลในเรื่องยาเสพติดอย่างถูกต้องด้วยวิธีการต่างๆ ไปสู่ประชาชน เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันมิให้ประชาชนหันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออกเมื่อตนเองหรือครอบครัวประสบปัญหา และในขณะเดียวกันก็ดำเนินการป้องกันการแพร่ระบาดของตัวยา รวมทั้งปรับปรุงสภาพแวดล้อมมิให้มีส่วนผลักดันให้คนไปใช้ยาเสพติดควบคู่ไปด้วย อีกทั้งผู้เสพติดอาจนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, มปท.) กระบวนการที่ดำเนินการล่วงหน้า โดยการอบรมเลี้ยงดูให้การศึกษาข้อมูลข่าวสารและความรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กันในเรื่องคุณภาพชีวิต ยา และยาเสพติดการป้องกันตนเอง รวมทั้งครอบครัวและชุมชนให้รอดพ้นจากยาเสพติดด้วยวิธีการต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2553)

การแก้ปัญหายาเสพติดทางพระพุทธศาสนา

การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้วิธีการปลูกจิตสำนึกของสังคมพุทธตามหลักพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจะต้องรู้จักความหมายของการปลูกจิตสำนึกโดยการ มองกว้างคิดไกล ใฝ่สูง โดยมีคำอธิบายดังต่อไปนี้

1. มองกว้าง กล่าวคือไม่ห่มองแค่ตัวเอง ไม่ห่มองแค่สังคมของเราแต่ให้มองทั้งโลก ให้มีปัญญามองเห็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยในสรรพสิ่งในธรรมชาติทั้งหมด มองว่าธรรมชาติทั้งหมดนี้เป็นระบบ

แห่งปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายในจักรวาลนี้มีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยและลงผลกระทบต่อกันทั้งสิ้น และให้มีเมตตากรุณาดำเนินชีวิตและบำเพ็ญกิจต่างๆ จะชักนำจิตใจและความคิดไปในทางที่ดีงาม และสร้างสรรค์ จะทำให้ชีวิตและสังคมเจริญพัฒนาไปในทางที่ดีงามถูกต้อง

2. คิดไกล การไปข้างหน้าจนกว่าจะถึงจุดหมายสูงสุดให้มีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน โดยมีปัญญาสืบค้นหยั่งรู้เหตุปัจจัยยาวไกลในอดีต และมีความไม่ประมาทที่จะป้องกันความเสี่ยง และสร้างสรรค์เหตุปัจจัยให้พร้อมที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามในอนาคตบนฐานแห่งชีวิตที่อยู่กับปัจจุบัน จัดการกับปัจจุบันให้ดีที่สุดด้วยการพัฒนาตนก้าวไปข้างหน้าตลอดเวลาให้ชีวิตงอกงามสมบูรณ์จนถึงพระนิพพาน นี่คือการคิดไกลอย่างยิ่ง

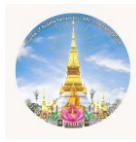
3. ใฝ่สูง ก็คือใฝ่ธรรมมุ่งแสวงหาความรู้ให้เข้าถึงความจริงแท้ ประารถนาจะสร้างสรรค์ความดีงามบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่สังคม ให้ชีวิตและสังคมบรรลุความดีงามประเสริฐเลิศด้วยธรรมเหมือนดังพระโพธิสัตว์ที่ตั้งปณิธานใฝ่ปรารถนาโพธิญาณ มีใจเด็ดเดี่ยวมุ่งหวังบรมธรรมอย่างนี้จึงจะเรียกว่าใฝ่สูง ความใฝ่สูง คือใฝ่ธรรม ถ้าสังคมไทยเป็นสังคมแห่งความใฝ่ธรรมได้อย่างนี้ถึงขั้นที่เรียกว่าเป็นสังคมที่มีอุดมธรรม ถ้าคนไทยมีอุดมธรรมแล้วปัญหาต่างๆ ที่เลวร้ายทั้งหลายจะหมดไปและความเจริญพัฒนาที่แท้จริงอันพึงปรารถนา ก็จะตามมา

การพัฒนาทางกายตามหลักศีล

การพัฒนาทางกายตามหลักศีล หรือศีลจึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตทั้งของตนเองและคนหมู่มากในสังคมจะได้เกื้อกูลกันด้วยการมีสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียบไว้ด้วยดีเรียกว่า ศีล การจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกันให้เรียบร้อยรวมทั้งตัวระเบียบนั้นเอง เรียกว่าวินัย ข้อปฏิบัติต่างๆในการจัดสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีระเบียบ (พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุต.โต), 2538) การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่นต่อสังคม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรฝึกฝนอบรมกาย วาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษก่อคุณประโยชน์ และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจ และ ปัญญาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปนั่นเอง

พัฒนาจิตใจของตนไม่ให้เบียดเบียนสัตว์ดิรัจฉาน

ฝึกฝนจิตใจของตนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสุขอย่าตกเป็นทาสแห่งวัตถุนิยมจะทำให้หลงมัวเมาแม้เรื่องลาภ ยศ ตำแหน่ง โชควาสนาที่เช่นกันทำให้เกิดความสุขทางใจได้ไม่น้อยและพึงเจริญสติให้มั่นคงตั้งความต่อนั้นว่า อันความจริงนั้นสิ่งที่ทำให้เกิดความสุขทางกายแล้วลงผลให้เกิดความสุขทางใจต่อไปก็มีอยู่หลายประการ ยกตัวอย่าง การได้รับประทานอาหารที่เอร็ดอร่อยถูกใจได้ดื่มเครื่องดื่มที่ช่วยย่อยใจเปลี่ยนแปลงอารมณ์ให้เกิดสุนทรีภาพ ได้แต่งชุดสวยๆ ที่กำลังอยู่ในความนิยมของสังคมปัจจุบันได้รับปูนบำเหน็จรางวัลหรือได้โชคกลางลอย ที่กล่าวมานี้ก็ทำให้สุขใจ เพราะเป็นผลที่ทุกคนพึงปรารถนาโดยทั่วกัน (พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ), 2542 : 1)

การพัฒนาทางปัญญา

การที่จะพัฒนาปัญญานั้น เราจะพัฒนาปัญญาอย่างเดียวไม่ได้เพราะปัญญาเป็นด้านหนึ่งของระบบองค์รวมของชีวิตที่มีส่วนประกอบสามด้านอิงอาศัยกันอยู่พระพุทธศาสนาไม่มองจริยธรรมแยกส่วนออกไปว่าเป็นความประพฤติอย่างนั้นอย่างนี้ เหมือนในวัฒนธรรมตะวันตก แต่มองว่าจริยธรรมคือการดำเนินชีวิตของคนหรือระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งสามด้านมาเกี่ยวพันกัน คือ ด้านพฤติกรรมที่เรียกว่าศีล ด้านจิตใจซึ่งมักเรียกตามองค์ประกอบที่เป็นแกนกลางในการฝึกว่า สมาธิ และด้านปัญญา เป็นการศึกษาหรือสิกขา 3 ด้าน จึงเรียกว่าไตรสิกขา (จะเรียกว่า ตรีสิกขา หรือไตรสิกขาก็ได้) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุต.โต), 2546)

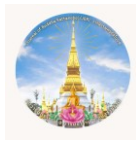
สรุปได้ว่า การป้องกันปัญหาเสพติดคือกระบวนการให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างถูกต้องแก่ประชาชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันการใช้ยาเสพติด รวมถึงการควบคุมการแพร่ระบาดและปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อไม่ให้มีปัจจัยที่กระตุ้นให้คนใช้ยาเสพติด ในทางพระพุทธศาสนา การแก้ปัญหานี้มุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกให้มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูงตามหลักธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ การพัฒนาทั้งกาย จิตใจ และปัญญาให้มีระเบียบวินัย และป้องกันตนเองจากการยึดติดในวัตถุนิยม อันจะนำไปสู่สังคมที่ดีงามและปลอดจากปัญหาเสพติด

บทสรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันปัญหาเสพติดเชิงพุทธนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากพระสงฆ์ถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นศูนย์กลางทางศีลธรรมของสังคม โดยท่านสามารถใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่ประสบปัญหาเสพติด การใช้ธรรมะในการอบรมสั่งสอนสามารถช่วยให้ผู้คนเข้าใจถึงผลกระทบของการใช้ยาเสพติดต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม พระสงฆ์ยังสามารถเป็นผู้ให้คำปรึกษาและกำลังใจแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของยาเสพติด รวมถึงครอบครัวของพวกเขาในการฟื้นฟูจิตใจและสร้างกำลังใจในการเลิกใช้ยาเสพติดได้อีกด้วย

นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้หลักการของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการพึ่งพาอาศัยกัน ท่านสามารถจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การบรรยายธรรม การปฏิบัติธรรม หรือการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในวัด เพื่อเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชน และเป็นทางเลือกที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชนในการหลีกเลี่ยงจากปัจจัยเสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติด การใช้บทบาทของพระสงฆ์เช่นนี้สามารถช่วยลดอัตราการใช้ยาเสพติดในชุมชนและสร้างสังคมที่มีศีลธรรมและคุณธรรมได้อย่างยั่งยืน

ในด้านเชิงนโยบาย พระสงฆ์ยังสามารถมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะหรือทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนานโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับท้องถิ่นและประเทศ โดยการนำเสนอแนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมที่มีภูมิคุ้มกันและป้องกันปัญหายาเสพติดในระยะยาว ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไข

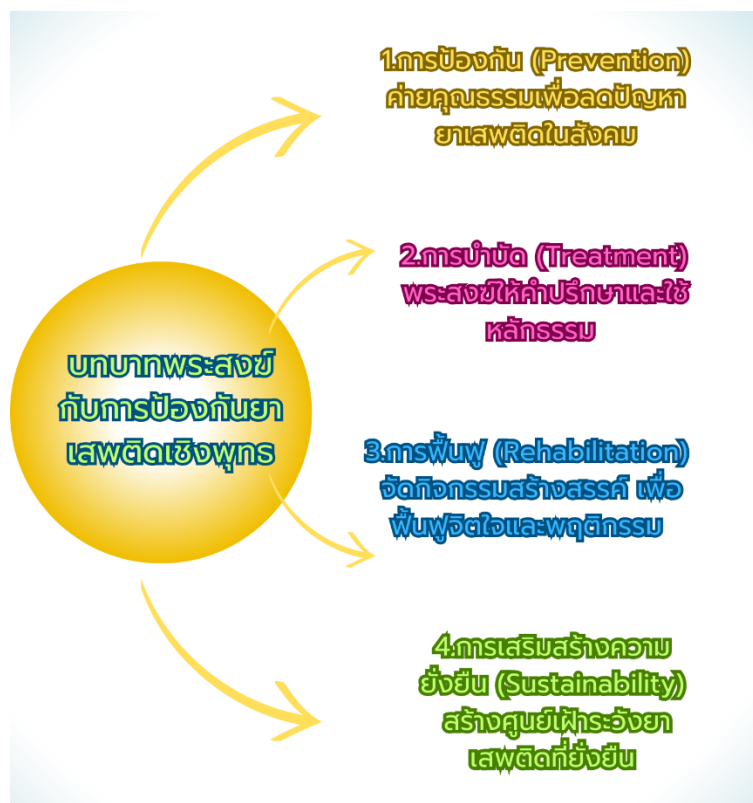
ปัญหายาเสพติดตามแนวทางพุทธศาสนา นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมที่มั่นคงและสงบสุขได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

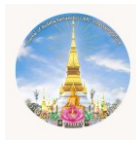
บทบาทพระสงฆ์กับการป้องกันยาเสพติดเชิงพุทธ

การศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นการนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและปราศจากปัญหายาเสพติด โมเดลนี้สามารถแบ่งออกเป็นสี่ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การป้องกัน (Prevention), การบำบัด (Treatment), การฟื้นฟู (Rehabilitation), และการเสริมสร้างความยั่งยืน (Sustainability).

- 1.การป้องกัน (Prevention) ค่ายคุณธรรมเพื่อลดปัญหายาเสพติดในสังคม
- 2.การบำบัด (Treatment) พระสงฆ์ให้คำปรึกษาและใช้หลักธรรม
- 3.การฟื้นฟู (Rehabilitation): จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เพื่อฟื้นฟูจิตใจและพฤติกรรม
- 4.การเสริมสร้างความยั่งยืน (Sustainability): สร้างศูนย์เฝ้าระวังยาเสพติดที่ยั่งยืน

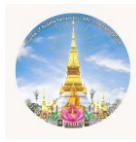

ภาพที่1 บทบาทพระสงฆ์กับการป้องกันยาเสพติดเชิงพุทธ

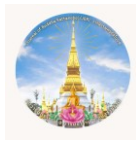

เอกสารอ้างอิง

- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2554). *ยุทธศาสตร์ 5 รื้อป้องกันระยะที่ 3* (พฤษภาคม 2554).
- จรรยา จิตติคุณิการ. (2544). *กลไกทางสมองของการติดยาและสารเสพติด*. กรุงเทพมหานคร: วัชรอินเตอร์ปรีนติ้งจำกัด.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2541). *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง* (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ). (2542). *ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ*. ขอนแก่น: เอกสารประกอบการบรรยายวัดป่าแสงอรุณ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2548). *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ตาตาพับลิเคชั่น.
- พิชัย แสงชาญชัย. (2550). *คู่มือจิตเวชศาสตร์สำหรับแพทย์ทั่วไป*. สงขลา: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2540). *หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ และบทบาทพระค้ำเขียน สุวณโณในการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2544). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่. (2547). *คู่มือความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยาเสพติด*. เชียงใหม่.
- สันติ ชัยสิน และคณะ. (2544). *เทคนิคการเผยแพร่ความรู้เพื่อป้องกันภัยยาเสพติด*. กรุงเทพมหานคร: ประสานมิตร.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2553). *ความรู้และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- สำนักงานพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. (2550). *รูปแบบการบำบัดรักษาเสพติด*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์*. โครงการกิตติเมธี สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และกวี อิศริวรรณ. (2543). *หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส0113 พระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ภาคเรียนที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2542). *หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส0413 พระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า.
- David, K. (1962). *Human Relation at Work*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Levinson, D. J. (1971). *Role, Personality and Social Structure in the Organization Setting:
Selected Readings and Projects in Social Psychology*. New York: Random House.
- Malcolm, Bruce and Ritson, Bruce. (2004). *Companion to Psychiatric Studies* (7th ed.).
Elsevier Limited.
- Pass, C. L., Lowes, B., and Davies, L. (1993). *Collins Dictionary of Economics*. Glasgow:
HarperCollins.
- Sarbin, T. R. (1975). *Role Theory*. In *Handbook of Psychology*. New York: Addison Wesley
Publishing Company.

วัดและชุมชนพลังแห่งวัฒนธรรมในการสร้างสังคมไทย Temples and Communities the Cultural Power in Shaping Thai Society

พระสุภัทรชัย สุวโจ พวงเพชร
Phra Suphatchai Suwajo Phuangphet

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University

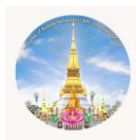
*Corresponding Author E-mail: suphatchay2000@gmail.com

(Received: 8 April 2025, Revised: 17 April 2025, Accepted: 17 April 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวัดและชุมชนในฐานะกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยผ่านพลังแห่งวัฒนธรรม โดยเน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างวัด ชุมชน และวัฒนธรรมในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ทำหน้าที่เป็นแหล่งบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และเป็นพื้นที่สำคัญในการสืบทอดขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่น ขณะเดียวกัน ชุมชนในสังคมไทยมีลักษณะเป็นเครือข่ายสังคมที่เข้มแข็ง มีการพึ่งพาอาศัย และร่วมกันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้น โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรมและศูนย์กลางจิตใจของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า "พลังแห่งวัฒนธรรม" มีอิทธิพลต่อการพัฒนาสังคมในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความมีน้ำใจ และการถ่ายทอดอัตลักษณ์ร่วมของคนในชุมชน การบูรณาการระหว่างวัดและชุมชนจึงเป็นการขับเคลื่อนพลังทางวัฒนธรรมให้มีบทบาทในการธำรงรักษาโครงสร้างและคุณค่าของสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่สังคมไทยเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ บทความนี้นำเสนอโมเดล "วัด-ชุมชน: พลังวัฒนธรรมเพื่อสังคมไทยอย่างยั่งยืน" ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงกลไกเชิงบูรณาการในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและมั่นคง ผลการศึกษานี้มีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมบทบาทของวัดและชุมชนในฐานะกลไกสำคัญของการพัฒนาสังคมไทย ผ่านการสนับสนุนกิจกรรมวัฒนธรรมและศาสนาในระดับท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วัด, ชุมชน, พลังแห่งวัฒนธรรม, สังคมไทย

Abstract

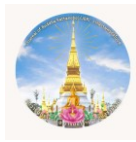
This academic article aims to examine the roles of temples and communities as key mechanisms in driving Thai society through the power of culture. It focuses on analyzing the structural relationship between temples, communities, and cultural dynamics within Thai society. The findings reveal that temples play a pivotal role as religious and cultural centers in communities. They serve as spaces for cultivating morality and ethics, while also acting as hubs for preserving local customs and traditions. Simultaneously, Thai communities exhibit strong social networks characterized by mutual support and the formation of close-knit social relationships, with temples at the heart of communal activities and spiritual life. Additionally, the study finds that the "power of culture" has significant influence on the development of society in multiple dimensions. These include fostering social cohesion, generosity, and the transmission of shared identities within the community. The integration between temples and communities is identified as a key driver that empowers cultural forces to sustain the structure and values of Thai society. This is especially crucial in the modern era, where Thai society is facing rapid changes and challenges from globalization. This article proposes the model "Temple-Community: Cultural Power for a Sustainable Thai Society," which reflects an integrated mechanism for building a resilient and stable society. The study recommends that relevant agencies should promote the roles of temples and communities as essential mechanisms for the sustainable development of Thai society. This can be achieved by supporting cultural and religious activities at the local level and encouraging community participation to foster a united and sustainable society.

Keywords: Temple, Community, Cultural power, Thai society

บทนำ

ในบริบทของสังคมไทย วัดและชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการรักษารากฐานของวัฒนธรรมไทยมาอย่างยาวนาน วัดไม่เพียงเป็นศูนย์กลางของศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมทางสังคม วัฒนธรรม และการศึกษาในชุมชน (พระปลัดเกื้อกูล สุภานุโท และคณะ, 2567) กล่าวได้ว่า วัดและชุมชนได้พัฒนาไปพร้อมกันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นระบบสังคมที่เข้มแข็ง และเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ สืบทอด และถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม อันสะท้อนผ่านประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น

อย่างไรก็ดี สังคมไทยในปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน รวมถึงการลดทอนบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและสังคม (จิราพัชร วงศาโรจน์ และคณะ, 2567) ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ชุมชน

บางแห่งขาดพลังทางวัฒนธรรมและเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งอาจนำไปสู่การเสื่อมถอยของคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิม (วชิรวิทย์ บัวขาว และคณะ, 2567) นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมยังเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้บทบาทของวัดและชุมชนในหลายพื้นที่ลดลง

ดังนั้น การศึกษาถึง "วัดและชุมชน: พลังแห่งวัฒนธรรมในการสร้างสังคมไทย" จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการฟื้นฟูและเสริมสร้างบทบาทของวัดและชุมชนให้กลับมาเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและจิตใจของสังคมไทยอีกครั้ง โดยอาศัยแนวคิดและกรณีศึกษาจากนักวิชาการที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทเชิงบูรณาการของวัดและชุมชน เช่น การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาทุนทางสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและประเทศ (ธัญพงค์ สารรัตน์ และคณะ, 2568) หลักการและเหตุผลดังกล่าวจะช่วยเป็นแนวทางให้เกิดการขับเคลื่อนพลังทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

ความหมายของคำว่า วัด

วัด ในความเข้าใจเชิงพุทธศาสนา หมายถึงสถานที่ซึ่งมีพระพุทธรูปหรือเจดีย์เป็นองค์ประกอบสำคัญ พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจของชุมชน โดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่ที่สงฆ์และฆราวาสร่วมกันประกอบกิจกรรมทางศาสนาและเป็นแหล่งเรียนรู้หลักของชุมชน (พระเทพปิยสีโล (พึง ทองคำ) และ ศิริโรจน์ นามเสนา. 2568) วัดยังมีนัยถึง "สถานที่ฝึกจิตใจ" เป็นศูนย์กลางการบ่มเพาะศีลธรรมและจริยธรรมของผู้คนในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธศาสนาเรื่อง "สถานที่อันสงบ" (พระมหาอำพล ธนปญโญ และคณะ, 2567)

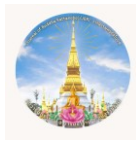
กิตติภูมิสมชาติ มัทธูจิต และอุทัย สติมัน (2567) ให้ความหมายของวัดว่า เป็นทั้ง "สถาบัน" และ "ศูนย์กลางชุมชน" ที่มีบทบาททางสังคมในการขับเคลื่อนคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ วัดมิได้มีเพียงความหมายเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง "พื้นที่สาธารณะ" ซึ่งทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้และมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน

พระศรีวินยาภรณ์ และพศิน สีนมา (2568) กล่าวถึงวัดในฐานะ "รากฐานของวัฒนธรรมไทย" โดยเฉพาะบทบาทของวัดที่เป็นสถาบันหลักในการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรม ประเพณี และกิจกรรมทางศาสนา วัดจึงเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และช่วยหล่อหลอมให้เกิดความรู้สึกผูกพันและเป็นหนึ่งเดียวในหมู่สมาชิกในสังคม

สรุปได้ว่า "วัด" มิได้หมายถึงเพียงแค่สิ่งปลูกสร้างหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในเชิงวัตถุ แต่ยังเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ศาสนา และสังคมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนไทยอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

ความสำคัญ of คำว่า วัด

วัดเป็นมากกว่าสถานที่ประกอบศาสนกิจ หากแต่เป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนไทยมาแต่โบราณ (พระนพดล สุทธิธัมโม และคณะ, 2568) วัดทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดก

ทางวัฒนธรรม ทั้งในรูปแบบของสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

พระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อธิโต (2568) อธิบายว่าวัดมีบทบาทในการเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งในด้านศีลธรรม คุณธรรม และการส่งเสริมความสามัคคีผ่านกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานประเพณี การศึกษา และกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์อันดีในระดับครอบครัวและสังคมโดยรวม

ในอีกมุมหนึ่ง พระไพฑูรย์ คมกิตฺตปญฺโญ และคณะ (2568) ระบุว่าวัดเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญกุศล และการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วัดจึงถือเป็น "โรงเรียนชีวิต" ที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและความหมาย

สรุปได้ว่า วัดเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตวิญญาณของชุมชนไทย มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การถ่ายทอดวัฒนธรรม และการส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของสังคมไทยในระดับรากหญ้าอย่างยั่งยืน

ความหมายของคำว่า ชุมชน

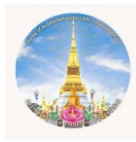
ชุมชน หมายถึง เครือข่ายของบุคคลที่มีความเชื่อมโยงในเชิงพื้นที่ สังคม หรือวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างสรรค์และรักษาเอกลักษณ์ร่วมกันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม เช่น ประเพณี งานบุญ หรือกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น เป็นกลุ่มคนที่มีการอยู่อาศัยหรือรวมกลุ่มกันในพื้นที่เดียวกันและมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (กิติภูมิ สมชาติมัทธูจิต และอุทัย สติมัน, 2567)

เฉลิมชัย วัดจิ่ง (2567) ให้ความหมายเพิ่มเติมว่าชุมชนเป็นระบบที่ประกอบด้วยคนและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเป็นพลวัต การจัดการภายในชุมชนจึงไม่ได้มีเพียงโครงสร้างทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีต่อกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

สรุปได้ว่า "ชุมชน" เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทยที่มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น ทั้งยังเป็นรากฐานที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนในสังคมไทย

ความสำคัญของคำว่า ชุมชน

ชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกพื้นฐานที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพื้นที่เดียวกัน และเป็นศูนย์รวมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม (เดช ดำรงค์ล่องลอย และจักรวาล สุขไมตรี, 2568) ชุมชนมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิก ส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเสริมสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็ง

พระไพฑูรย์ คมกัปปโย (2568) กล่าวว่าชุมชนมีความสำคัญในเชิงศาสนาและวัฒนธรรม เพราะเป็นพื้นที่ที่รวมกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และวินัยของสมาชิกในชุมชน เช่น พิธีกรรมทางศาสนา งานบุญ หรือการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมซึ่งช่วยให้ชุมชนดำรงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

มณี จันทน์ยืนคง และคณะ (2568) เน้นถึงบทบาทของชุมชนในด้านเศรษฐกิจว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ชุมชนสามารถสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจผ่านวิสาหกิจชุมชน และกิจกรรมการผลิตร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาสังคมในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ช่วยสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งในกลุ่มสมาชิก และเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ความหมายของคำว่า พลังแห่งวัฒนธรรม

"พลังแห่งวัฒนธรรม" หมายถึงพลังหรืออิทธิพลที่เกิดจากองค์ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรม การสร้างความสัมพันธ์ และการพัฒนาระบบต่าง ๆ ในชุมชนและสังคมโดยรวม (กฤษฎา ณ หนองคาย และคณะ, 2567) พลังนี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตและสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับกลุ่มสังคมนั้น ๆ

ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2567) อธิบายเพิ่มเติมว่า "พลังแห่งวัฒนธรรม" เป็นพลังที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในด้านความเชื่อ ประเพณี และการดำเนินชีวิตร่วมกัน ซึ่งช่วยขับเคลื่อนสังคมให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

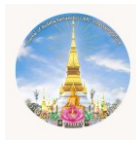
ธัญพงค์ สารรัตน์ และคณะ (2568) ให้ความหมายว่าพลังแห่งวัฒนธรรมเป็นพลังเชิงสัญลักษณ์ที่ช่วยสร้างความร่วมมือและความสามัคคีภายในชุมชน โดยมีผลต่อการหล่อหลอมค่านิยมและจิตสำนึกของสมาชิกให้ตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและสังคมในภาพรวม

สรุปได้ว่า พลังแห่งวัฒนธรรม คือพลังทางสังคมที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาและเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชนและสังคมในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ จิตใจ หรือการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันในสังคม

ความสำคัญของ พลังแห่งวัฒนธรรม

พลังแห่งวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม โดยเฉพาะในระดับชุมชนและท้องถิ่น กฤษฎา ณ หนองคาย และคณะ (2567) อธิบายว่า วัฒนธรรมช่วยสร้างพลังในการเชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขและยั่งยืน รวมถึงมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนท้องถิ่น

ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2567) กล่าวเสริมว่า พลังแห่งวัฒนธรรมเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างเครือข่ายทางสังคม การส่งเสริมอาสาสมัคร และการสร้างการมีส่วนร่วมภายในชุมชนเพื่อเสริมสร้างสังคมที่มีความสุขและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (2568) ระบุว่า วัฒนธรรมมีพลังในเชิงจิตวิญญาณที่สามารถถ่ายทอด ค่านิยม ความเชื่อ และจิตสำนึกของชุมชนสู่รุ่นต่อรุ่น อีกทั้งยังเป็นฐานของการพัฒนาจิตใจและปัญญาในระดับ บุคคลและสังคม ทำให้วัฒนธรรมมีความสำคัญในการธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน

สรุปได้ว่า พลังแห่งวัฒนธรรม คือกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งในสังคม ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน อีกทั้งยังเป็นฐานรากของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ส่งผลต่อความมั่นคงของ สังคมในภาพรวม

ความหมายของคำว่า สังคมไทย

สังคมไทย หมายถึงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย ซึ่งมี ลักษณะเฉพาะที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และค่านิยมที่ตกทอดมาจากอดีต จนถึงปัจจุบัน (ประพจน์ แยมทิพย์ และสมหญิง จันทรู้ไทย, 2568) สังคมไทยมีความโดดเด่นในเรื่องความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพในลำดับขั้นทางสังคม และความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

เดช ดำรงค์ล่องลอย และจักรวาล สุขไมตรี (2568) ชี้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเป็นชุมชนสูง มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นระหว่างคนในชุมชนและการดำเนินชีวิตร่วมกันบนพื้นฐานของค่านิยมร่วม เช่น การ ช่วยเหลือเกื้อกูล ความสามัคคี และการเคารพกฎเกณฑ์ของชุมชน

โชติ กาชัยชนะ และสมเดช นามเกตุ (2568) กล่าวว่าสังคมไทยมีรากฐานมาจากศาสนาพุทธและ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ประเพณี และการจัดระเบียบสังคม ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่มี ศีลธรรมและจริยธรรมเป็นศูนย์กลาง

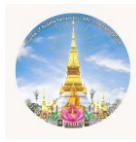
สรุปได้ว่า สังคมไทยคือระบบสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี เป็นสังคมที่เน้น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและชุมชน และยึดถือหลักศีลธรรมจากพระพุทธศาสนาเป็นแกนสำคัญในการ ดำรงชีวิตและจัดระเบียบสังคม

โครงสร้างของ สังคมไทย

โครงสร้างของสังคมไทยสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทาง สังคม และโครงสร้างทางวัฒนธรรม โดยที่แต่ละมิติส่งอิทธิพลซึ่งกันและกันในกระบวนการดำเนินชีวิตของคน ในสังคม (ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร, 2568) โครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยพึ่งพาการเกษตรเป็นหลักมาแต่เดิม ก่อนจะเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและบริการในปัจจุบัน ขณะเดียวกันสังคมไทยยังคง รักษาโครงสร้างเครือญาติแบบขยายและความสัมพันธ์แบบแนวดิ่งไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

เสาวณิต จุลวงศ์ (2568) เสนอว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีลักษณะโครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้น โดยมี การจัดแบ่งสถานะของคนในสังคมออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามบทบาทและหน้าที่ทางสังคม เช่น ชนชั้นปกครอง ชน ชั้นผู้มีฐานะ และชนชั้นแรงงาน แต่ในยุคปัจจุบันโครงสร้างดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของโลกาภิวัตน์

จักรวาล เหมือนแจ่ม (2568) กล่าวถึงโครงสร้างเชิงวัฒนธรรมของสังคมไทยว่าเป็นระบบที่อิงกับ ค่านิยมและประเพณีที่ตกทอดมาแต่โบราณ โดยมีศาสนาพุทธเป็นศูนย์กลาง ทั้งในด้านพิธีกรรมและการ

กำหนดบทบาทของบุคคลในชุมชน รวมถึงการเป็นฐานของการถ่ายทอดคุณค่าทางจริยธรรมและจิตสำนึกของคนไทย

สรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคมไทยมีความซับซ้อนและหลากหลาย ครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยยังคงรักษาความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและวัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยุคใหม่

ความสำคัญของสังคมไทย

สังคมไทย มีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาความเป็นอัตลักษณ์และความกลมเกลียวของคนในชาติ โดยเฉพาะในบริบทของความเป็นชุมชนที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและศาสนา (โชติกา ชัยชนะ และสมเดช นามเกตุ, 2568) สังคมไทยถือเป็นระบบที่หล่อหลอมบุคคลให้มีความเป็นระเบียบและยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมเป็นสำคัญ

เดช ดำรงค์ล่องลอย และจักรวาล สุขไมตรี (2568) กล่าวว่าสังคมไทยเป็นฐานรากของการจัดระเบียบวิถีชีวิตและการปฏิบัติตามค่านิยมร่วมของกลุ่มคนในพื้นที่เดียวกัน โดยเฉพาะบทบาทของชุมชนในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและความมั่นคงในระดับท้องถิ่น

พระอธิการอินทร์นุช สุวณโณ และคณะ (2568) อธิบายว่าสังคมไทยเป็นแหล่งบ่มเพาะวัฒนธรรมที่หลากหลายและสร้างความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม และการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกันในระดับชุมชน ซึ่งช่วยสร้างเสถียรภาพทางสังคม

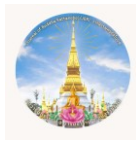
สรุปได้ว่า สังคมไทย เป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนไทย รวมถึงการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า วัดและชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างและหล่อหลอมสังคมไทย วัดในฐานะศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นแหล่งบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามของชุมชน ผ่านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การสืบสานประเพณีท้องถิ่น และการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีในสังคม ในขณะเดียวกัน ชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่ช่วยขับเคลื่อนวัดให้มีบทบาทต่อสมาชิกทุกช่วงวัย ทั้งด้านจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม

พลังแห่งวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนไทยผ่านบทบาทของวัด ช่วยสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งของสังคมในระดับฐานราก โดยเฉพาะในบริบทของการพึ่งพาอาศัยกันและการส่งต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ วัดและชุมชนยังทำหน้าที่ในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในชุมชนในหลายมิติ

กล่าวโดยสรุป วัดและชุมชนจึงถือเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมและขับเคลื่อนสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะในยุคที่สังคมไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายจาก

กระแสโลกาภิวัตน์ วัดและชุมชนยังคงเป็นเสาหลักในการรักษาและส่งเสริมคุณค่าแห่งวัฒนธรรมไทยให้ดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างมั่นคงและมีพลวัต

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาบทความ “วัดและชุมชน: พลังแห่งวัฒนธรรมในการสร้างสังคมไทย” ได้สังเคราะห์ออกมาเป็นโมเดลที่เชื่อมโยงบทบาทของวัดและชุมชนเข้ากับพลังทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการสร้างและพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน ดังนี้

โมเดล 3 เสาหลัก (Three Core Pillars Model)

เสาที่ 1 วัด (Temple)

ศูนย์กลางการถ่ายทอดคุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรม แหล่งสืบทอดและส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมสถานที่ที่บ่มเพาะจิตใจและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน

เสาที่ 2 ชุมชน (Community)

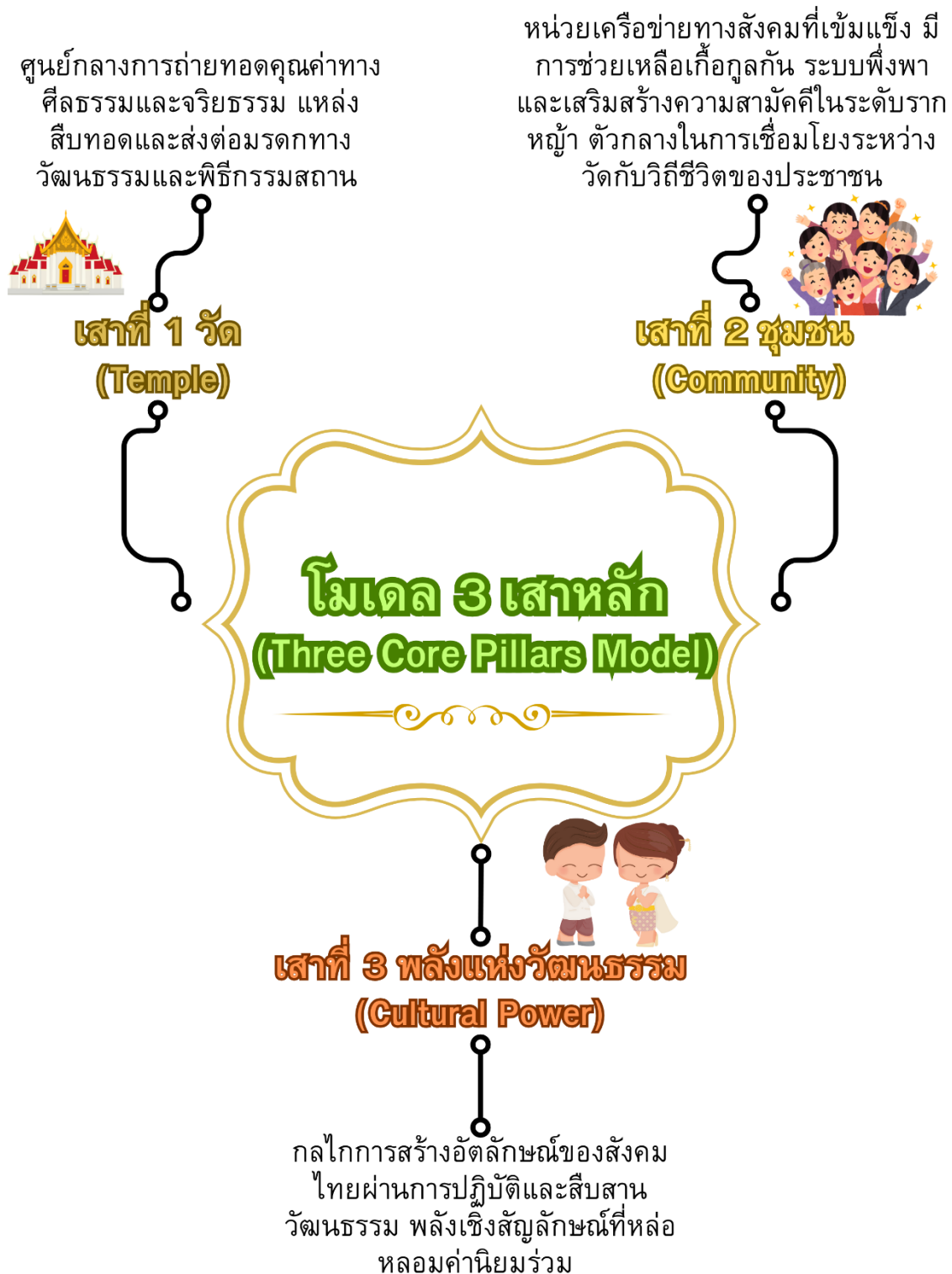
หน่วยเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบพึ่งพาและเสริมสร้างความสามัคคีในระดับรากหญ้า ตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างวัดกับวิถีชีวิตของประชาชน

เสาที่ 3 พลังแห่งวัฒนธรรม (Cultural Power)

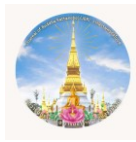
กลไกการสร้างอัตลักษณ์ของสังคมไทยผ่านการปฏิบัติและสืบสานวัฒนธรรม พลังเชิงสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมค่านิยมร่วม เช่น ความเคารพ ความมีน้ำใจ ขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งในมิติทางจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ผลลัพธ์ของโมเดล

การบูรณาการวัด-ชุมชนเข้ากับพลังแห่งวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่นจะช่วยสร้าง "สังคมไทยที่มั่นคงยั่งยืน และเข้มแข็ง" โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและวัฒนธรรม ชุมชนเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงพลังเหล่านี้เข้าด้วยกัน และวัฒนธรรมเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยในทุกมิติ

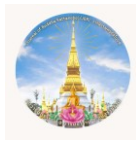

ภาพที่ 1 โมเดล 3 เสาหลัก (Three Core Pillars Model)

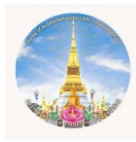

เอกสารอ้างอิง

- กิติภูมิสมชาติ มัทธูจิต, และ อุทัย สติมัน. (2567). การขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนบนฐานบ้าน วัด โรงเรียน (บวร): กรณีศึกษาวัดสวนแก้ว. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 12(6), 2564-2576.
- กฤษฏา ณ หนองคาย และคณะ. (2567). ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภูและอุดรธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 43(2), 218-231.
- ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2567). Pixel Krungkaow: กลไกการเสริมสร้างพลังอำนาจทางสังคมเพื่อพัฒนาเมืองพุทธวัฒนธรรมแห่งความสุข. *วารสารวิจัยและวิชาการบวรพัฒน์*, 2(2), 1-19.
- จักรวาล เหมือนแจ่ม. (2568). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นรากหญ้ากับทิศทางประชาธิปไตยในอนาคต. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 8(1), 301-315.
- จิราพัชร วงศาโรจน์ และคณะ. (2567). บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาเยาวชนในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. *วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์*, 5(1), 233-243.
- ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร. (2568). ความสัมพันธ์ระหว่างระบบราชการกับการคอร์รัปชัน. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 5(3), 87-103.
- เดชดำรงค์ ล่องลอย และ จักรวาล สุขไมตรี. (2568). การบริหารจัดการน้ำเสียในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(2), 58-71.
- ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ. (2568). การวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาภูมิทัศน์ศรีสะเกษกับการพัฒนาจิตใจและปัญญาในมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. *วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 4(2), 29-50.
- ประพจน์ แยมทิม และคณะ. (2568). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของคณาจารย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการศึกษานักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. *วารสารสังคมพัฒนาศาสตร์*, 8(2), 91-104.
- พศิน สีนมา และพระศรีวินยาภรณ์. (2568). วิวัฒนาการงานนวกกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 11(1), 304-314.
- พระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อชิโต. (2568). การบริหารจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 8(2), 1-14.
- พระนพดล สุทธิธัมโม (มุล ทาดี) และคณะ. (2568). การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับพระภิกษุสามเณร. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(2), 315-330.
- พระปลัดเกื้อกุล สุภนนโท และคณะ. (2567). แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทย. *วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์*, 5(3), 713-722.
- พระเทพปิยสีโล (พิง ทองคำ) และ ศิริโรจน์ นามเสนา. (2568). วิธีการพึงพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(2), 331-346.

- พระไพฑูรย์ คมกักรปญโญ (บัวเงิน) และคณะ. (2568). วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนางเพ็ญที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนวัดเกาะแก้ว อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(2), 1-16.
- พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสารี) และคณะ. (2567). บทบาทของวัดทางพระพุทธศาสนาในมิติการเป็นอุทยานการศึกษา. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 9(2), 1-14.
- พระอธิการอินทร์นุช สุวณฺโณ และคณะ. (2568). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(1), 137-157.
- มณีจันทร์ ยืนคง และคณะ. (2568). การจัดการผลิตที่ส่งผลต่อต้นทุนการปลูกข้าวโพดพันธุ์ข้าวเหนียวขมพูของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกข้าวโพดบ้านหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 15(1), 159-168.
- เฉลิมชัย วัดจิ่ง. (2567). การสร้างระเบียบและการตอบโต้ วาทกรรมว่าด้วยที่ดินระหว่างรัฐและขบวนการเกษตรกรรายย่อย. *วารสารพัฒนศาสตร์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 7(2), 95-109.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2567). กวีนิพนธ์ไทยในยุคสังคมทุนนิยม พ.ศ. 2531-2560. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 24(3), 147-178.
- วชิรวิทย์ บัวขาว และคณะ. (2567). การทำบุญสิบสองเดือนของชาวไทยพุทธ: วัดพระธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 14(2), 135-153.
- โชติกา ชัยชนะ และ สมเดช นามเกต. (2568). พุทธิปัญญา...พระพุทธเจ้า. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(1), 345-361.

แนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 The Guidelines for Managing a Meditation Center Based on the Four Bases of Success (Iddhipada 4)

วงศ์ธร แก่นสิงห์

Wongsathorn Kaensingh

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

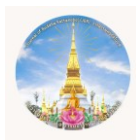
*Corresponding Author Email: suniysukhwngs@gmail.com

(Received: 25 February 2025, Revised: 14 April 2025, Accepted: 14 April 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความตั้งใจ) และวิมังสา (การพิจารณา) เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เน้นการวิเคราะห์แนวทางการนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในบริบทการบริหารจัดการองค์กรศาสนา ซึ่งพบว่า การสร้างฉันทะในองค์กรสามารถช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความรักและศรัทธาในงานปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ชัดเจน รวมถึงการส่งเสริมค่านิยมองค์กรที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย ในส่วนของการนำหลักวิริยะมาใช้ พบว่า การสร้างระบบการทำงานที่มีโครงสร้างชัดเจนและการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่สามารถประเมินผลได้ จะช่วยให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการทำงานและสามารถรับมือกับอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำจิตตะเข้ามาเสริมสร้างสมาธิและการมีส่วนร่วมของบุคลากรนั้นจะช่วยเพิ่มความผูกพันและความรับผิดชอบต่องานที่ ซึ่งสามารถทำได้ผ่านการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสมาธิ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม สุดท้ายนี้ การใช้วิมังสาในการประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนาคุณภาพของการจัดกิจกรรมทางธรรมะและการบริหารจัดการภายในได้ดียิ่งขึ้น โดยการเก็บข้อมูลจากการประเมินผลมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงาน เช่น การปรับปรุงแผนการดำเนินงาน การพัฒนาระบบการจัดการ และการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาปรับใช้ในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้สำนักปฏิบัติธรรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ใหม่เน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้วยหลักฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา โดยสร้างแรงบันดาลใจ วางแผนงานที่ยืดหยุ่น เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร และประเมินผลเพื่อพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ตอบสนองเป้าหมายร่วมกันและความต้องการของชุมชน.

คำสำคัญ: การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

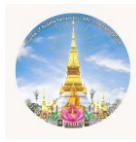
This article aims to study and propose a management approach for Dhamma practice centers based on the Four Iddhipadas, comprising Chanda (aspiration), Viriya (perseverance), Citta (concentration), and Vimamsa (evaluation). These principles are applied to enhance and improve the efficiency and sustainability of the centers' operations. The research focuses on analyzing how these Dhamma principles can be integrated into the organizational management of religious institutions. The findings indicate that fostering Chanda within the organization helps motivate staff by cultivating a love and faith in their work related to Dhamma practice and dissemination of Buddhism. This can be achieved through clear vision and mission statements and promoting organizational values that support purposeful collaboration.

In terms of implementing Viriya, it was found that creating a well-structured work system and establishing clear guidelines that can be evaluated help staff remain committed to their tasks and effectively handle various challenges. Incorporating Citta into the management practices, which focuses on enhancing concentration and staff engagement, further strengthens their commitment and responsibility. This can be facilitated through activities such as meditation sessions, workshops, and training programs aimed at developing various skills necessary for managing Dhamma practice centers.

Lastly, the application of Vimamsa in continuous evaluation and improvement processes enables Dhamma practice centers to enhance the quality of their religious activities and internal management. Collecting and analyzing data from evaluations helps refine work processes, such as revising operational plans, improving management systems, and incorporating innovative practices in the dissemination of Buddhism. This allows the centers to better meet the needs of the community and practitioners effectively.

The new body of knowledge focuses on developing personnel potential through the principles of Chanda, Viriya, Citta, and Vimamsa by inspiring motivation, implementing flexible planning, fostering organizational engagement, and continuously evaluating outcomes to drive innovation and meet shared goals and community needs.

Keywords: Management of Dhamma Practice Centers, Four Iddhipadas

บทนำ

สำนักปฏิบัติธรรมถือเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชนในสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีรากฐานความเชื่อทางพุทธศาสนาลึกซึ้ง การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมจากพุทธศาสนา หนึ่งในแนวทางที่ได้รับความนิยมคือ "หลักอริยบท 4" ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในงาน) วิริยะ (ความขยันหมั่นเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การพิจารณาทบทวน) (จิราพันธ์ วิไลพันธ์ และทนง ทศไกร, 2024) หลักธรรมนี้มีประสิทธิภาพในการเป็นเครื่องมือบริหารจัดการบุคลากรและส่งเสริมการทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

การนำหลักอริยบท 4 มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมยุคใหม่ นอกจากจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานแล้ว ยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ต้องการองค์กรที่ยืดหยุ่น มีความพร้อมในการพัฒนาตนเอง และสามารถปรับตัวต่อความต้องการของประชาชนได้ดี (สุวัจชัย มงคลธง และพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ, 2024) การใช้หลักอริยบทในการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมจึงนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถประยุกต์หลักคำสอนทางพุทธศาสนาสู่การพัฒนาสังคมสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่เพียงแต่ให้ผลด้านการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ แต่ยังส่งเสริมการทำงานร่วมกันในองค์กรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ในแง่ของการประยุกต์ใช้หลักอริยบทในสังคมปัจจุบัน หลายการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการด้วยหลักนี้สามารถช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จิราติกาล สุข สิงห์, 2022) องค์กรที่นำหลักอริยบทมาปรับใช้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดีขึ้น รวมถึงสามารถเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

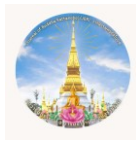
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารตามหลักอริยบท 4

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

แนวคิดด้านการบริหารจัดการมีหลากหลายที่ถูกนำมาใช้เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการปรับใช้หลักการบริหารที่เรียกว่า "Lean Construction" ในการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน โดยเฉพาะในธุรกิจก่อสร้าง ที่เน้นการลดของเสียและเพิ่มคุณภาพของงาน ซึ่งแนวคิดนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้กับงานบริหารทั่วไปได้โดยเน้นที่ความคุ้มค่าและประสิทธิภาพสูงสุด (Naiyananon, 2024)

อีกหนึ่งแนวคิดสำคัญคือการใช้กรอบการบริหารตาม "McKinsey 7-S Framework" ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประการที่สำคัญ ได้แก่ กลยุทธ์ โครงสร้าง ระบบ รูปแบบการทำงาน ทักษะ ค่านิยมร่วมกัน และทักษะของพนักงาน แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้ผู้บริหารสามารถปรับเปลี่ยนการทำงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายและคุณค่าร่วมกันในองค์กร (Yuenyong and Silphiphat, 2024)

แนวคิดการบริหารเชิงจริยธรรมและการกำกับดูแลที่ดี (Good Governance) ก็เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารที่เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสีย การบริหารตามหลักการธรรมาภิบาลนี้ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการมีจริยธรรมในการบริหารงานองค์กร (วงศ์วานิช รัชภาภรณ์, 2018)

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคือกระบวนการในการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารต้องมีทักษะในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการสื่อสารที่ดี เพื่อสร้างความร่วมมือในทีมงาน

ความหมายของการบริหาร

คำว่าบริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบและ หร ธาตุในความนำไปดั่งนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปณฺหํ ปริหริตฺ สมฺตถิ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี ซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบหรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administrator และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้วาง ส่งเสริม และบำรุง (สิริภพ เหล่าลาภะ, 2545)

การให้คำนิยามของคำว่า “การบริหาร” มีผู้ให้ความหมายต่างกัน ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การใช้ความคิดเห็น และความเข้าใจที่แตกต่างกัน ไม่มีคำใดเป็นมาตรฐานหรือเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแต่ละคำให้ความหมายและความเข้าใจแก่ผู้ใช้ในลักษณะเดียวกัน เช่น การบริหารคือกระบวนการที่ทำให้งานสำเร็จลงโดยการใช้ทรัพยากรบุคคลและวัตถุเข้าด้วยกันเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรนั้น (สมภพ สุขช่วง, 2541)

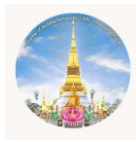
สังคมไทยในยุคสมัยต่างๆ เมื่อมีองค์การเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่คนทำงานร่วมกันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการการเข้าไปดูผลงานในด้านต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ อันจะทำให้การจัดการงานนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี (สุรพล สุขะพรหมและคณะ, 2555.)

การบริหารงาน เป็นการบริหารให้ทุกคนได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมุ่งมั่นทำตามความถนัด ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Put the right man on the right job.” หลักการจัดการงานให้เหมาะสมกับคนเป็นเรื่องที่ยากเพราะงานบางแผนกมีคนจำนวนมากกว่างานจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการให้เหมาะสมและลงตัว (อดิสร เพียงเกษ, 2551)

การที่ผู้บริหารวางแผนจัดองค์การการนำและควบคุมการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ (Dessler, G., 2011)

จำเป็นต้องทำโดยมีหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบรอบ ทั้งนี้เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอนาคตที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Taylor, F.W., 2002)

ในส่วนของพุทธวิธีบริหารได้ให้ความหมายของการบริหารว่าเป็นการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้การบริหารในพระพุทธศาสนา

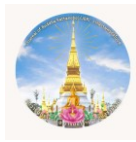
เริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นคือวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์เป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ดำรงสืบมา ต่อมาจนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลากว่า 2,500 ปีเป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหารนอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหาร การศึกษาพุทธวิธีการบริหารในครั้งนี้ขอให้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณา หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

นอกจากนี้การบริหารเกี่ยวข้องกับความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคลอันได้แก่การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จขององค์กรที่กำหนดไว้ ส่วนการบริหารนั้นเป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ประพันธ์ สุริหาร, 2547) และบูรณาการเชื่อมโยงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย 7 ประการประกอบด้วย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

เป็นการกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวกสนับสนุน และการตรวจสอบ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินการให้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้ถูกกำหนดไว้ตามความต้องการ (มลลิกา ต้นสน, 2544 : 10) อีกทั้งยังเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่างๆ เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลด้วยความเที่ยงธรรมและมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ (พิทยา บวรวัฒนา, 2546)

การบริหาร จึงหมายถึงการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่คน เงิน วัสดุสิ่งของเป็นอุปกรณ์การบริหาร (Koontz, H, 1993) อีกทั้งยังเป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด (รุจิร ภู่อาระและจันทนี สงวนนาม, 2545) รวมไปถึงการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหารมาประกอบเป็นกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากร การบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐานการบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนการบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล (สมพงษ์ เกษมสิน, 2543)

สรุปได้ว่า การบริหารหมายถึงกระบวนการในการวางแผน การจัดระเบียบ การนำ และการควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งบุคคล งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในองค์กรหรือโครงการ การบริหารประกอบด้วยการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างแรงจูงใจให้กับทีมงานเพื่อให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและสร้างความสำเร็จให้กับองค์กรในระยะยาว

แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม

ความเป็นมาของสำนักปฏิบัติธรรม

การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและมีความครบถ้วนด้วยองค์ประกอบสัปปายะ 7 ประการนั้น เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้สถานที่ปฏิบัติธรรมเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างสงบและสมบูรณ์ (พระราชรัตนมุนี, 2538) ซึ่งสัปปายะทั้ง 7 ประกอบด้วย

1. อารวาสัปปายะ ที่อยู่อาศัยที่ร่มรื่น สงบสุข สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและร่มเย็น ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางทั้งทางวัตถุและจิตใจสำหรับชุมชน

2. โคจรสัปปายะ เส้นทางบิณฑบาตที่เหมาะสม มีชุมชนใกล้เคียงที่เพียงพอต่อการจัดหาอาหารโดยไม่ห่างไกลเกินไป

3. ภัตตสัปปายะ: การสื่อสารที่เหมาะสม เน้นการสนทนาในเรื่องที่มีคุณค่า เช่น กถาวัตถุ 10 และการพูดคุยที่กระชับและพอดี

4. บุคคลสัปปายะ การมีบุคคลแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร อันได้แก่ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งช่วยสนับสนุนการปฏิบัติธรรม

5. โภชนสัปปายะ อาหารที่เพียงพอและเหมาะสม โดยคำนึงถึงสุขภาวะและการจัดสวัสดิการอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติธรรม

6. อุตสัปปายะ สภาพอากาศที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างผ่อนคลาย

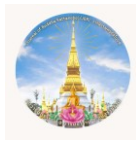
7. อิริยาปถสัปปายะ ท่วงท่าที่สบายเหมาะสม เช่น การเดินจงกรมหรือการนั่งสมาธิ ซึ่งเป็นการจัดอิริยาปถที่สอดคล้องกับการฝึกฝนจิตและร่างกาย

การจัดการสถานปฏิบัติธรรมให้สมบูรณ์ตามหลักสัปปายะทั้ง 7 นี้ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่หรือกลุ่มที่มุ่งเน้นการฝึกฝนและปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ มีประวัติความเป็นมายาวนานในวัฒนธรรมเอเชีย เช่น ในไทย มักจะมีวัดหรือศูนย์ปฏิบัติธรรมที่จัดกิจกรรมการปฏิบัติวิปัสสนา สมาธิ และการฟังธรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ฝึกสติ สมาธิ และปัญญา โดยสำนักเหล่านี้จะมีอาจารย์หรือพระที่มีประสบการณ์คอยแนะนำและชี้แนะแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง ทั้งนี้ยังมีการแบ่งแยกตามสายปฏิบัติต่าง ๆ เช่น สายป่าหรือสายเมือง ซึ่งแต่ละสายจะมีแนวทางและวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามคำสอนของครูบาอาจารย์ผู้ก่อตั้ง

ความหมายของสำนักปฏิบัติธรรม

แม้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกจะไม่ได้กล่าวถึงคำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” โดยตรง แต่มีการใช้คำที่ใกล้เคียง เช่น “สำนักพระพุทธเจ้า” หรือ “สำนักป่าอสิปัตตมฤคทายวัน” ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมในสมัยพุทธกาลที่มีลักษณะร่มรื่น ท่ามกลางธรรมชาติ เหมาะสำหรับการบำเพ็ญเพียรและพัฒนาจิตใจ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสถึงความร่มรื่นสงบเยือกของสถานที่ เช่น เขาคิชฌกูฏและป่าโคตมนิโครธ ซึ่งเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม

“สำนักปฏิบัติธรรม” หมายถึง สถานที่ที่สนับสนุนการฝึกฝนและปฏิบัติธรรมอย่างเต็มรูปแบบ มุ่งเน้นการเจริญสมาธิและปัญญา เพื่อขจัดรากเหง้าแห่งทุกข์ เช่น อวิชชา (พระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาสภิกขุ, 2542: 156) อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ให้ผู้คนได้นำธรรมะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาถึงการบริโภค การใช้สอย และการครอบครองเพื่อมุ่งให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าแท้ ที่ส่งผลดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต, 2538)

สรุปได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมคือสถานที่ที่จัดขึ้นเพื่อการฝึกฝนและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา โดยเฉพาะในพุทธศาสนา เน้นการเจริญสติ สมาธิ และปัญญา เพื่อเข้าถึงสัจธรรมและพัฒนาจิตใจให้สงบ สำนักเหล่านี้มักมีการฝึกปฏิบัติ เช่น นั่งสมาธิ เดินจงกรม และฟังธรรม โดยมีพระภิกษุหรือผู้รู้ในธรรมะให้คำแนะนำ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติพัฒนาจิตใจและความรู้สึกตัวอย่างต่อเนื่อง

เกณฑ์มาตรฐานสำนักปฏิบัติธรรมตามกฎหมาย

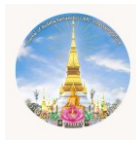
มหาเถรสมาคมมีนโยบายให้คณะสงฆ์ของแต่ละจังหวัดพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสมในด้านวิปัสสนาธุระ เสนอขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้ครอบคลุมทุกจังหวัดการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนั้นต้องดำเนินการตามความในข้อ 5 แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 ได้ระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสมให้เจ้าอาวาสที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติเพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” (กองพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท 4

ความหมายของอิทธิบาท 4

อิทธิบาทแยกออกเป็นอิทธิ แปลว่า ความสำเร็จบาท แปลว่า ฐาน เจริญ ดังนั้น อิทธิบาทจึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จซึ่งมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (พุทธทาสภิกขุ, 2537) อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยเน้นการพัฒนาจิตใจและการปฏิบัติที่มั่นคง ซึ่งประกอบด้วย 1. ฉันทะ (Chanda) คือความพอใจและมุ่งมั่นในสิ่งที่ทำ, 2. วิริยะ (Viriya) คือความเพียรที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค, 3. จิตตะ (Citta) คือความตั้งใจและสมาธิ และ 4. วิมังสา (Vimamsa) คือการพิจารณาและปรับปรุงตนเองอย่างมีเหตุผล หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาตนเองและการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มลธิดา อุบลรัตน์, 2022)

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัยหรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่าคืออะไรแต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่ามี

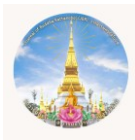

อะไร และคืออะไรจะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ 2 พันกว่าปีไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย 1) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำจึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้ 2) วิริยะ คือความพากเพียรความพยายามไม่ย่อท้อ 3) จิตตะ คือ ความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำเพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้ 4) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้งคอยตรวจสอบทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา

ดังนั้น หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี 4 ข้อ คือ 1) ฉันทะ รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรักพอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอย่างใดรางวัลหรือผลกำไร 2) วิริยะ สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ พากเพียรทำขยัน หมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดถอยก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ 3) จิตตะ ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตสกลฝังตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรึบปรุ้งแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จักทดลองวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

อิทธิบาท 4 กล่าวเป็น 2 นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัยแห่งพระอภิธรรม จะแสดงหนักไปทางโลกุตระในที่นี้เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตรความหมายของอิทธิบาทมีดังนี้ความพอใจการทำความพอใจความใคร่เพื่อจะทำความฉลาดความพอใจในธรรมนี้เรียกว่า ฉันทะความปรารถนา ความเพียรทางใจความขะมักเขม้นความบากบั่นความตั้งหน้าความพยายามความอดุสาหะความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะไม่ทอดทิ้งธุระความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโน มานัส มโน วิญญาณธาตุ นี้เรียกว่า จิต ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา (ปัญญา ใช้บางยาง, 2548 : 50) สูตรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลายจิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลายสิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิตเพราะฉะนั้นความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคงทุกสิ่งจะสำเร็จได้ดังใจและอิทธิบาท 4 ให้ถึงขั้นคือทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียรด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาได้สวนอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จ (สนอง วรอุไร, 2550)

สรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง รากฐานแห่งความสำเร็จที่ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพึงพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ 2) วิริยะ ความเพียรพยายามและความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ 3) จิตตะ การจดจ่อและใส่ใจในการทำงานอย่างจริงจัง และ 4) วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาและตรวจสอบเพื่อปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งสี่ประการนี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุความสำเร็จในกิจการต่างๆ ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการที่ช่วยให้บุคคลบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ), วิริยะ (ความเพียรพยายาม), จิตตะ (ความตั้งใจมั่น), และ วิมังสา (การพิจารณาทบทวน) แนวคิดเหล่านี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตนเองและเสริมสร้างความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน (จิรายุ ศักดิ์, 2023) การใช้หลักการนี้ในบริบทการจัดการและการศึกษาได้นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ปฏิบัติในองค์กร ให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจและมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ

1. ฉันทะ (Chanda) องค์ประกอบแรกที่สำคัญคือการสร้างความรักและความพอใจในสิ่งที่ทำ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนางานและการเรียนรู้ การสร้างฉันทะในผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานจะช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความกระตือรือร้นและพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ (กนก อร สม, 2022)

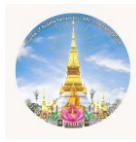
2. วิริยะ (Viriya) ความเพียรพยายามเป็นปัจจัยที่สองในอิทธิบาท 4 ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาความอดทนและความขยันขันแข็งในงาน วิริยะช่วยให้บุคลากรหรือผู้เรียนมีพลังงานและความสามารถในการทำงานให้สำเร็จไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (ทิพย์รัตน์ ต้นเจริญ, 2024)

3. จิตตะ (Citta) การมีสมาธิและความตั้งใจแน่วแน่ในการทำสิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความมุ่งมั่น การฝึกจิตตะยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและทักษะในการบริหารจัดการงาน รวมถึงเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและการผูกพันในองค์กรหรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง (ทนง ทศไกร, 2022)

4. วิมังสา (Vimamsa) วิมังสาเป็นการพิจารณาทบทวนและประเมินผลของการกระทำ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์วิมังสาช่วยให้บุคลากรหรือผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนากระบวนการทำงานได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (สุวัจชัย มงคลธง, 2024)

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้นทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ) 2. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ) 3. จิตตะ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรองทำด้วยปัญญารู้จักพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าถึง) 4. วิมังสา ความหมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นเมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพิจารณาพิจารณา ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ) (พิฑูร มติวัลย์, 2540)

สรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บรรลุความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ), วิริยะ (ความพยายามไม่ย่อท้อ), จิตตะ (มุ่งมั่นไม่วกแวก) และวิมังสา (พิจารณาปรับปรุงอย่างสร้างสรรค์) ทั้งหมดนี้ทำงานร่วมกันเพื่อให้ผู้ปฏิบัติบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

บทสรุป

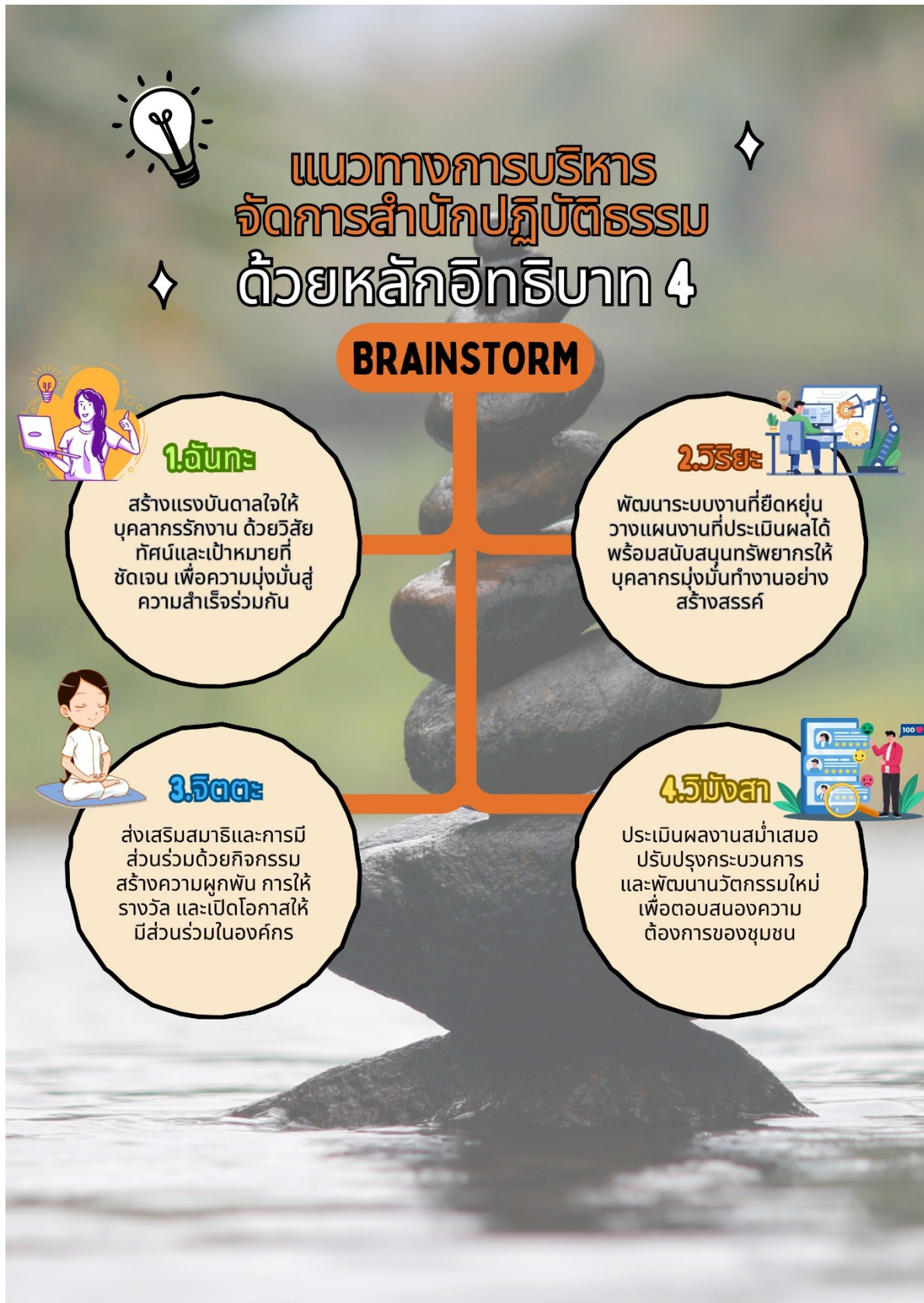
บทความนี้กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมโดยใช้หลักธรรมอริยบท 4 เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาการดำเนินงานของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสร้าง ฉันทะให้กับผู้บริหารและบุคลากรในองค์กร ผ่านการปลูกฝังความรักและความศรัทธาในหลักธรรม รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและองค์กรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนมีจุดมุ่งหมายและแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

ต่อมาเป็นการนำ วิริยะ หรือความเพียรมาใช้ในการบริหารจัดการ โดยการสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น และมีการจัดกิจกรรมและการฝึกอบรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้ดียิ่งขึ้น

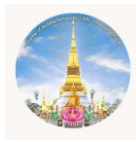
สุดท้ายคือการใช้ จิตตะ และ วิมังสา ในการบริหารจัดการ โดยการใส่ใจและทุ่มเทกับการบริหารงานของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ มีการวิเคราะห์และปรับปรุงวิธีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด การนำหลักธรรมอริยบท 4 มาใช้เป็นแนวทางบริหารจัดการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้า แต่ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนทางศาสนาและสังคมโดยรวมอีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่

1. ฉันทะ สร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรรักงาน ด้วยวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จร่วมกัน
2. วิริยะ พัฒนาระบบงานที่ยืดหยุ่น วางแผนงานที่ประเมิณผลได้ พร้อมสนับสนุนทรัพยากรให้บุคลากรมุ่งมั่นทำงานอย่างสร้างสรรค์
3. จิตตะ ส่งเสริมสมาธิและการมีส่วนร่วม ด้วยกิจกรรมสร้างความผูกพัน การให้รางวัล และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในองค์กร
4. วิมังสา ประเมิณผลงานสม่ำเสมอ ปรับปรุงกระบวนการ และพัฒนานวัตกรรมใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

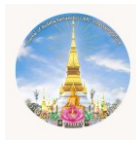

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4

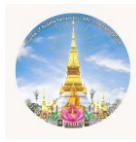

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น 44 สำนัก พุทธศักราช 2444*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนศึกษา. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือการปฏิบัติงานและการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่ายและกลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ซีเคเอส มีเดีย.
- จิรายุ ศักดิ์. (2023). อิทธิบาท 4: การสร้างความสำเร็จในการพัฒนาตนเองและการทำงาน. *วารสารปริทรรศน์*.
- จิราพันธ์ วิไลพันธ์ และทง ทศไกร. (2024). การพัฒนากลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรีตามหลักอิทธิบาท 4.
- จิรต์ติกาล สุขสิงห์. (2022). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร.
- ทง ทศไกร. (2022). หลักธรรมเพื่อการบริหารจัดการ: อิทธิบาท 4. *วารสารการบริหาร PDF*.
- ทิพย์รัตน์ ต้นเจริญ. (2024). การนำอิทธิบาท 4 มาใช้ในการศึกษาศูนย์ใหม่. *วารสารวิชาการการพัฒนา*.
- ประพันธ์ สุริหาร. (2547). *ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร*. ขอนแก่น: ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปัญญา ไข่บางยาง. (2548). *ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2546). *การบริหารเชิงบูรณาการ*. นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- พิฑูร มติวัลย์. (2540). *แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การทำงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2542). *วิปัสสนาในอิริยาบถนอน*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง (พิมพ์ครั้งที่ 30)*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2545). *ธรรมานุชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 46)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). (2538). *การจัดการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พุทธศาสตร์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- มัลลิกา ดันสน. (2544). *การจัดการยุคใหม่*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอกซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- รุจิร ภูสาระ และจันทน์ สงวนนาม. (2545). *การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.

- วงศ์วานิชรัมย์ภากรณ, ม. (2018). ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การ. *วารสารศึกษาศาสตร์*.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2545). *การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย*. กรุงเทพมหานคร: โพธิ์เพช.
- สนอง วรอุไร. (2550). *ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2543). *การบริหารงานบุคคลแผนใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมภพ สุขช่วง. (2541). *การบริหารการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิรภพ เหล่าลาภะ. (2545). *พุทธศาสตร์การเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- สุวัจชัย มงคลธง. (2024). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อการพัฒนาการทำงานในองค์กร. *วารสารบริหารธุรกิจ*.
- สุวัจชัย มงคลธง และพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ. (2024). อิทธิบาท 4: การบริหารงานอาชีวศึกษาสู่สากล.
- สุรพล สุขะพรหม และคณะ. (2555). *พื้นฐานทางการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อดิสร เพียงเกษ. (2551). *ศิลปะการพูด วิธีเอาชนะใจคน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Dessler, G. (2011). *Management Principles Practices for Tomorrow's Leaders*. Florida: UG/GGS Information Services.
- Koontz, H. (1993). *Management: A Global Perspective*. Heinz Wehrich: McGraw-Hill.
- Naiyananon, N. (2024). แนวคิดการลดต้นทุนเพิ่มกำไรให้ธุรกิจก่อสร้างด้วยการบริหารจัดการแบบลีน. *วารสารนวัตวิทยาศาสตร์สหวิทยาการ*.
- Schwartz, D. (1980). *Introduction to Management Principles Practice and Process*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Taylor, F.W. (2002). *The Principles of Scientific Management*. New York: Harper.
- Yuenyong, P., and Silphiphat, K. (2024). *การบริหารงานตามแนวคิด McKinsey 7-S Framework*. *Journal of Administration and Social Research*.

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา Guidelines for Managing Buddhist Tourism

วิภาดา สุขจันทร์

Wipada Sukchan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

*Corresponding Author E-mail: wipadasukhcanthr@gmail.com

(Received: 25 February 2025, Revised: 13 April 2025, Accepted: 13 April 2025)

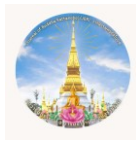
บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจและศีลธรรมของนักท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมศรัทธาและการเข้าใจหลักคำสอนทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง บทความนี้มุ่งเน้นการศึกษากระบวนการและแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญหลายประการ ได้แก่ 1) การอนุรักษ์และฟื้นฟูสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีและมีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์และศาสนา 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เส้นทางเดินเท้า ป้ายสัญลักษณ์ และสถานที่พักอาศัย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือน 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ และ 4) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนและวิถีชีวิตชาวพุทธ เช่น การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม การบรรยายธรรม และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา องค์ความรู้ใหม่ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานวัฒนธรรมกับจิตวิญญาณ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในพระพุทธศาสนา อนุรักษ์วัฒนธรรม และสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยมีแนวทางการบริหารจัดการ 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1.การวางแผนและนโยบาย 2.การสร้างประสบการณ์ที่ยั่งยืน 3.การจัดการทรัพยากรและการอนุรักษ์ 4.การมีส่วนร่วมของชุมชน 5.การประชาสัมพันธ์และการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ.

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

Abstract

Buddhist tourism is a form of tourism that emphasizes learning and practicing the teachings of Buddhism. It plays a significant role in fostering spiritual and moral values among tourists, while also deepening their faith and understanding of Buddhist doctrines. This article focuses on exploring effective and sustainable management approaches for Buddhist

tourism. The findings suggest that effective management of Buddhist tourism must consider several critical factors: 1) The conservation and restoration of important Buddhist sites to maintain their historical and religious significance; 2) The development of infrastructure and facilities, such as transportation routes, signage, and accommodations, to enhance visitor accessibility and comfort; 3) The establishment of collaborative networks among local and national organizations to support integrated management strategies; and 4) The design of tourism activities aligned with Buddhist teachings and lifestyles, including meditation retreats, Dhamma talks, and participation in religious ceremonies. The newly derived body of knowledge indicates that Buddhist tourism is a form of travel that blends cultural and spiritual elements. It promotes a deeper understanding of Buddhism, preserves cultural heritage, and generates income for local communities. The proposed management model comprises five key areas: 1) Planning and policy development, 2) Creating sustainable tourism experiences, 3) Resource management and conservation, 3) Community engagement and participation, and 5) Effective marketing and promotion. This framework aims to guide stakeholders in fostering meaningful, respectful, and sustainable Buddhist tourism practices.

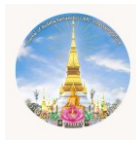
Keywords: Management, Buddhist Tourism

บทนำ

วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนใหญ่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง วัดเป็นศูนย์กลางจิตใจที่สำคัญของชุมชน (อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, 2556) ซึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งปฏิบัติศาสนกิจและการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ช่วยส่งเสริมความศรัทธาและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นอกจากนี้ การนำวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตยังถือเป็นวิธีที่สำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ได้

การท่องเที่ยวเชิงพุทธได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในช่วงวันสำคัญทางศาสนา นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมักเดินทางไปวัดเพื่อร่วมกิจกรรม เช่น การปฏิบัติธรรม ตักบาตร และเวียนเทียนในวันสำคัญ (อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, 2556) การเดินทางลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการท่องเที่ยวแล้วยังสร้างโอกาสให้ผู้คนได้เรียนรู้และซึมซับศิลปวัฒนธรรมไทย ทำให้เกิดความผูกพันกับศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

เพื่อสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2557) ได้ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนร่วมมือในการจัดระบบการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานและยึดถือความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรมในชุมชน นโยบายนี้ไม่เพียงส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ยังมุ่งหวังให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

ได้นำนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ไว้ดังนี้

1. Planning งานการวางแผน ประกอบด้วยการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์การ และการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล
2. Organizing การจัดองค์การแผนงานจะดำเนินการไปได้ด้วยดีก็ด้วยการจัดองค์การที่ดีซึ่งประกอบไปด้วยการนำปัจจัยทางการบริหาร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการบริหารที่จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลการจัดองค์การจึงหมายถึง การนำเอาทรัพยากรการบริหารทุกประเภทมาบูรณาการเพื่อดำเนินการ
3. Motivation การจูงใจที่จะช่วยให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพการจูงใจ ในที่นี้ยังหมายถึง การอำนวยความสะดวก (Directing) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และการเป็นผู้นำในการดำเนินการ (Leading)
4. Controlling การควบคุม เป็นการติดตามและประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนที่ได้กำหนดไว้ ว่ามีความเบี่ยงเบนไปจากความหมายมากน้อยเพียงใด คุณทซ์และดอนเนลล์ กล่าวเพิ่มเติมว่า งานทั้ง 4 นี้ต่างแยกกันโดยหน้าที่ และภารกิจ แต่จะดำเนินไปเป็น (ฮาโรลด์ คุณทซ์ และ ซีริล โอ ดอนเนลล์, 2001 : 255)

ความหมายของการบริหารจัดการ

การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administatrae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า minister ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรีสำหรับความหมาย (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2544 : 24-31)

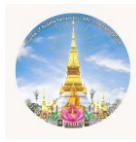
การบริหารหรือการจัดการ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับ โดยการบริหาร (Administration) นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวกับนโยบาย และการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชนได้นำนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้นิยามไว้ดังนี้

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จโดยที่ผู้บริหารมักจะไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกไว้ นอกจากนี้ไซมอน ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า นายแห่งการขยายความของการบริหารอันสามารถที่จะทำให้ชัดเจนขึ้นอีกนั่นก็คือ กิจกรรมความร่วมมือของกลุ่ม (Simon, Smithburg & Thompson, 1971)

การบริหาร หมายถึง การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจกรรมที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยความสะดวก (Directing) และความร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ (Dale Yoder, 1956)

ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพการบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติ ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public administration) และ คำว่า การจัดการ (Management) (สมพงศ์ เกษมสิน, 2523)

การจัดการ คือ ศิลปะในการใช้คน เงินวัสดุ อุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การเพื่อบรรลุ

วัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบที่สำคัญ (1) การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน (2) การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ (3) การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มคน (สมคิด บางโม, 2534)

คำว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) นำไปใช้ทั้งในหน่วยงานและบุคลากรของภาครัฐและภาคเอกชน เป็นการผสมผสานแนวคิดการบริหารภาครัฐและการจัดการภาคเอกชนเข้าด้วยกัน ถ้านำคำไปใช้ในหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้ชัดเจนมากขึ้น อาจใช้คำว่า การบริหารจัดการภาครัฐ (Public management administration) ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และแคนาดา ได้นำคำว่า การบริหารจัดการ ซึ่งตรงกับคำว่า Management Administration มาใช้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น ใช้ในวงการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ในหน่วยงานของรัฐ และในหน่วยงานของเอกชน (สมพงศ์ เกษมสิน, 2523)

ลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ 3 ด้าน คือ

- 1) ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร
- 2) ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำงานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน
- 3) ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ ด้วยกัน (ธงชัย สันติวงษ์ 2543)

ทฤษฎีการบริหาร

การบริหารมีหลายทฤษฎีที่ส่งเสริมให้การบริหารมีประสิทธิภาพ และสามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานบริหารในแต่ละสาขาได้ ดังนี้

1. หลักการบริหาร เป็นการบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาการบริหารกิจการของผู้บริหารให้สำเร็จมี 5 ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้คือ

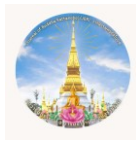
P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาฝึกอบรมให้ความรู้บุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549: 3-5)

ทฤษฎีการบริหารเป็นความเชื่อทางการศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร 5 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ได้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงาน และองค์การที่มีอยู่รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้มีอยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้ผู้ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการกำกับดูแล สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว (Henry Fayol, 2004 : 110)

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการประสานงาน การวางแผน การจัดระเบียบ การอำนวยความสะดวก และการควบคุมทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน และวัสดุ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบริหารมักใช้ในภาครัฐที่เน้นนโยบาย ส่วนการจัดการมักใช้ในภาคธุรกิจที่เน้นการดำเนินงาน การบริหารจัดการจึงเป็นการผสมผสานแนวคิดทั้งสองเพื่อให้การดำเนินงานในทุกภาคส่วนเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูงสุด

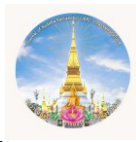
องค์ประกอบการบริหาร

องค์ประกอบสำคัญในการบริหารประกอบด้วย

วัตถุประสงค์ที่แน่นอน จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายชัดเจนในการดำเนินงาน เช่น การให้บริการหรือการผลิต เพื่อให้มีทิศทางในการบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้

ทรัพยากรในการบริหาร รวมถึงปัจจัยสำคัญ 4M's (มนุษย์ เงิน วัสดุ และการจัดการ) หรือ toM's (เพิ่มเติมเครื่องจักรและตลาด) เพื่อสนับสนุนกระบวนการบริหารอย่างครบถ้วน

การประสานงานระหว่างองค์ประกอบ การเชื่อมโยงทรัพยากรและเป้าหมายเข้าด้วยกัน โดยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้เกิดการทำงานที่สอดคล้องกัน

ประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยประสิทธิผลหมายถึงการบรรลุเป้าหมาย ส่วนประสิทธิภาพคือการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดสูงสุด (สมคิด บางโม, 2544)

ความสำคัญของการบริหาร

การทำงานกับคน ผู้บริหารต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากร มีทักษะการสื่อสาร ความเป็นผู้นำ และการทำงานเป็นทีม เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

ความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมาย เป้าหมายที่มีคุณค่าคือเป้าหมายที่ท้าทายและสามารถทำให้สำเร็จได้ โดยมีแผนงานที่ชัดเจนและระยะเวลาในการบรรลุเป้าหมายที่เหมาะสม

สมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมายพร้อมกับใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

การใช้ทรัพยากรจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในโลกที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้บริหารต้องจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและหลีกเลี่ยงความสิ้นเปลือง

การเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารที่ดีต้องคาดการณ์และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม (เสนาะ ดีเยาว์, 2544)

สรุปได้ว่า การบริหารที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยกำหนัดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การประสานงานระหว่างบุคคลและทรัพยากร การวัดผลสำเร็จโดยคำนึงถึงทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ และความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

สำหรับความหมายและองค์ประกอบอันนำมาซึ่งการสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยว นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวว่า เป็นผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันและกันในหมู่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการ รัฐบาล ตลอดจนชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้าน ในกระบวนการดึงดูดใจและต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนอย่างอบอุ่น (Goeldner, Charles R. and Ritchie, 2006)

นิยามของการท่องเที่ยวก็คือ ความสัมพันธ์อันเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักท่องเที่ยว ธุรกิจต่างๆ รัฐบาล ตลอดจนประชาชน ในท้องถิ่นของประเทศเจ้าบ้าน โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ดึงดูดและให้การต้อนรับแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนอย่างเป็นมิตร (Weaver David and Opperman, 2000)

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และศาสนา ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จุดเด่นของการท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะขึ้นอยู่กับเรื่องราวหรือวาทกรรม ความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยว นั้น โดยเฉพาะการทำให้เกิด “สิ่งที่เหลือเชื่อ สิ่งที่น่าเป็นไป ได้หรือเป็นไปได้ยาก” ในปัจจุบันการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบสถ์

โบราณในคริสต์ศาสนา พุทธสถานในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประกอบด้วยเรื่องราวหรือวาทกรรมที่มีมาเป็นเวลานาน รวมถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นสิ่งสนับสนุนความสมจริงให้กับวาทกรรม สถานที่ประเภทนี้ จึงเป็นสถานที่ที่ผู้คนให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นรวมถึงวิธีการเผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้ทำได้ง่ายขึ้นในปัจจุบัน โดยอาศัยวิธีการของการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ยิ่งทำให้เรื่องราวของสถานที่แพร่กระจายออกไปได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น สถานที่ท่องเที่ยวประเภทนี้ หากมีความสะดวกสบายน้อยเข้าถึงได้ยาก ย่อมได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นไปอีก และเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยทุกภูมิภาคจะมีเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และคณะ, 2556)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือทัวร์ไหว้พระทำบุญ ณ วัดสำคัญต่างๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มคน ที่มีความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่า การได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต จากรายงานดังกล่าวพบว่า “วัด” เป็นทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น อันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย (สุดาทิพย์ นันทโชค, 2556)

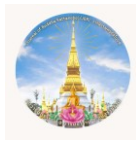
การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

วัดถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้วยสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่โดดเด่น นอกจากนี้ บางวัดยังตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทำให้กลายเป็นจุดสนใจรอง ควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการเยี่ยมชมและนมัสการศาสนสถาน รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น วิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านศาสนาและประวัติศาสตร์ พร้อมกับนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การท่องเที่ยวเชิงศาสนามีแหล่งท่องเที่ยวสองประเภท ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน ครอบคลุมอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ที่ประดิษฐานรูปเคารพและสถานที่ประกอบพิธีกรรมของศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ วัด (พุทธ) มัสยิด (อิสลาม) โบสถ์ (คริสต์) และเทวสถาน (พราหมณ์-ฮินดู) โดยเฉพาะที่มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์
2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม สำหรับการฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา เช่น นั่งสมาธิและวิปัสสนากรรมฐาน ปัจจุบันบางวัดได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และอำนวยความสะดวกแก่การประกอบพิธีกรรม ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ก่อให้เกิดบริการเสริมในพื้นที่ เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี, 2531: 74-75)

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน และภาครัฐ โดยเน้นการเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนถึงอารยธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่นิยมในฐานะกิจกรรมที่สร้างความเป็นสิริมงคลและโอกาสในการศึกษาและนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสัมผัสวัฒนธรรมแท้จริงและวิถีชีวิตเรียบง่ายของชุมชนท้องถิ่น สร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นระหว่างเจ้าของถิ่นกับผู้มาเยือน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรประกอบด้วยองค์ประกอบที่ดึงดูดใจ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศิลปะหัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณีและเทศกาล ดนตรีพื้นบ้าน ละครและมหรสพ รวมถึงภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมเก่าแก่ (Swarbrooke, 1999 : 118)

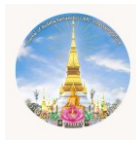
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยหลายมิติ ได้แก่ (1) ประวัติศาสตร์และโบราณคดี (2) พิพิธภัณฑสถาน (3) สถาปัตยกรรมเก่าแก่ (4) ศิลปะ หัตถกรรม และประติมากรรม (5) ศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา (6) ดนตรี การแสดง และภาพยนตร์ (7) ภาษาและวรรณกรรม (8) วิถีชีวิตและอาหาร (9) ประเพณีและเทศกาลพื้นบ้าน และ (10) เทคโนโลยีท้องถิ่น (นฤต สันชัย, 2550: 42-45)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นผลประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการรักษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อให้ชุมชนสามารถรองรับความต้องการในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างสมดุล การจัดการอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การสร้างงานและรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งนำไปสู่การรักษาวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คนในชุมชนจะรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน ส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Ismail, 2008)

ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

การแพร่กระจายของวัฒนธรรมเกิดจากความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ และสิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมี 4 ประการ คือ การปรับตัวของมนุษย์เพื่อให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้เหมาะสม การผสมผสานทางวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมใหม่ การบูรณาการทางวัฒนธรรม และพหุวัฒนธรรม การปรับตัวจะเป็นด้านชีวภาพและด้านวัฒนธรรม มักเป็นเชิงประวัติศาสตร์ ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน การปรับเปลี่ยนตัวมนุษย์หรือสัตว์เพื่อให้ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสม และการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของมนุษย์หรือสัตว์ ถ้าพิจารณาการปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหมายทางวัตถุและมีใช้วัตถุ ซึ่งมีเรื่องควรพิจารณาในเรื่องนี้ คือ

1. ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น วรรณคดี และที่เป็นวิถีชีวิต
2. องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรม เรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นองค์รวม และมีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม
3. การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือค้นพบสิ่งใหม่ในสังคมตนเอง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น
4. วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนความหมายและสื่อ ความหมายที่ลึกซึ้งกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธงชาติ

5. การดำเนินชีวิตมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมและวัฒนธรรม เป็นการปรับเปลี่ยนกลุ่มมากกว่า ระดับปัจเจกชน การสืบทอดก็ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกลุ่ม

6. พฤติกรรมมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้

7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นมีกระบวนการขั้นตอนการปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคนอื่นซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเรายอมรับได้ (ปริญญา เฉิดฉอม, 2554)

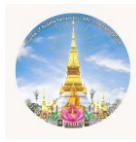
สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเน้นการสัมผัสประสบการณ์ที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศิลปะ หัตถกรรม ประเพณี และดนตรีพื้นบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งเสริมรายได้และการจ้างงานในท้องถิ่น ทั้งนี้ การปรับตัวและการผสมผสานทางวัฒนธรรมยังมีบทบาทสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของสังคมและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานวัฒนธรรม ศรัทธา และการเรียนรู้ทางจิตใจ โดยมีวัด สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีทางศาสนาเป็นองค์ประกอบหลัก แนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนและวัด เสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนในฐานะเจ้าของพื้นที่เพื่อรักษาอัตลักษณ์และคุณค่าทางศาสนา
2. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดูแลรักษาสภาพแวดล้อม สถาปัตยกรรม และศิลปวัตถุทางศาสนาให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ พร้อมทั้งบริหารจำนวนผู้มาเยือนให้เหมาะสม
3. การส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติธรรม ออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเจริญสติ ศิลธรรม และการใช้เวลาอย่างมีคุณค่า เช่น วิปัสสนากรรมฐาน ค่ายพุทธบุตร
4. การบูรณาการกับนโยบายรัฐและภาคธุรกิจ ร่วมมือกับหน่วยงานท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ศึกษาความต้องการนักท่องเที่ยว และส่งเสริมการตลาดอย่างมีจริยธรรม
5. การใช้เทคโนโลยีในการจัดการ พัฒนาแอปพลิเคชัน แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือสื่อมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่ความรู้และอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

แนวทางเหล่านี้จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาให้เป็นทั้งพื้นที่ทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางจิตวิญญาณอย่างยั่งยืน

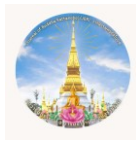

บทสรุป

บทความเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา นำเสนอวิธีการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ โดยมุ่งเน้นการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมและศาสนสถานกับการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการรักษาศรัทธาและความเคารพในศาสนสถาน รวมถึงการเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนแก่ผู้มาเยือน นอกจากนี้ควรมีการจัดการการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืนเพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น

การจัดการดังกล่าวควรเริ่มต้นจากการวางแผนที่ครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสมและปลอดภัย โดยควรคำนึงถึงศักยภาพของสถานที่และความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันปัญหาความแออัดหรือการทำลายศาสนสถาน การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ จะช่วยสร้างความเคารพและลดพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ศาสนสถานและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน การสร้างความเข้าใจและสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการอนุรักษ์ศาสนสถาน การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการเผยแพร่วัฒนธรรมที่ถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชน ทำให้การท่องเที่ยวสามารถเจริญเติบโตได้อย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

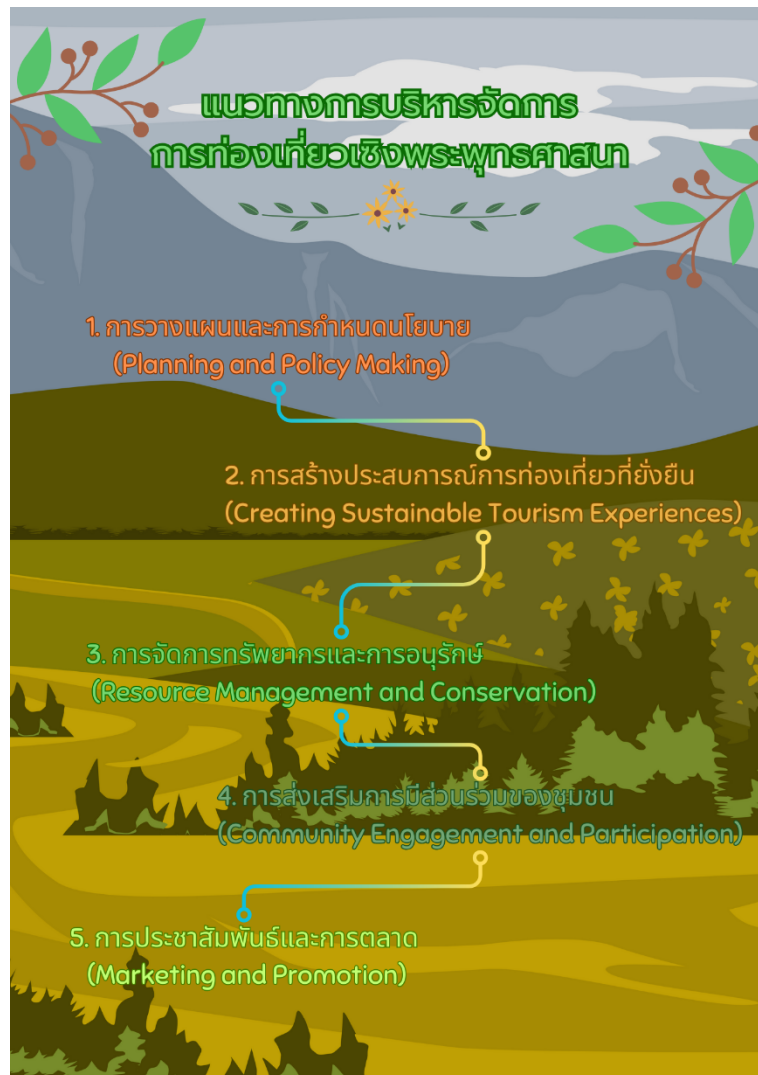

องค์ความรู้ใหม่

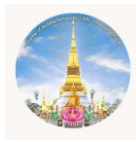
การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่นำเอาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณมาผสมผสานเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการสร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อให้องค์ความรู้นี้เป็นประโยชน์ บทความนี้จะนำเสนอโมเดลการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาใน 5 หัวข้อสำคัญดังนี้

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

1. การวางแผนและการกำหนดนโยบาย (Planning and Policy Making)
2. การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Creating Sustainable Tourism Experiences)
3. การจัดการทรัพยากรและการอนุรักษ์ (Resource Management and Conservation)
4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement and Participation)
5. การประชาสัมพันธ์และการตลาด (Marketing and Promotion)

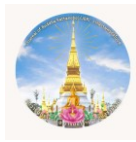

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนที่ 89 ก*.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). *องค์การและการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนภุต สังข์เฉย. (2550). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ*. เพชรบุรี: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ.
- ปริญญา เจริญ. (2554). *แนวคิดและทฤษฎีทางมานุษยวิทยา*. สงขลา: นครินทร์. (อัสสัม).
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร และคณะ. (2556). *การพัฒนาารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมคิด บางโม. (2534). *หลักการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดีจำกัด.
- สมคิด บางโม. (2544). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2523). *การบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ.
- สุดาทิพย์ นันทโชค. (2556). *พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ*. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5(1), 32.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2544). *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. (2531). *วัด : จำเป็นอย่างไรรจะต้องมีคู่มือพัฒนา*. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 7(1), 73-77.
- อารีย์ นัยพินิจ และคณะ. (2556). *การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธ์*. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5(1), 31-32.
- Dale, Y. (1956). *Personnel Principles and Policies* (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Goeldner, C. R., and Ritchie, J. R. B. (2006). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies* (10th ed.). Hoboken, NJ: J. Wiley.
- Gross, B., and Brown. (2008). *Organization Theory and Management: A Macro Approach*. New York, NY: Wiley & Sons.
- Ismail, R. (2008). *Development of a Normative Model for Cultural Tourism on The Cape Flat* (Master's dissertation). Cape Peninsula University of Technology.
- Koontz, H., and O'Donnell, C. (2001). *Management*. Citing Hersey and Blanchard.
- Fayol, H. (2004). *Human Resource Management in a Business Context* (2nd ed.). London, UK: Thomson Learning.
- Simon, H., Smithburg, D., and Thompson, V. (1971). *Public Administration* (14th ed.). New York, NY: Alfred A. Knopf.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. London, UK: CABI.

Weaver, D., and Oppermann, M. (2000). *Tourism Management*. Brisbane, Australia: John Wiley & Sons.